

Afgørelser – Reg. nr.: 04623.01

Fredningen vedrører: Læsådal Nord

Domme

Taksationskommissionen

Naturklagenævnet

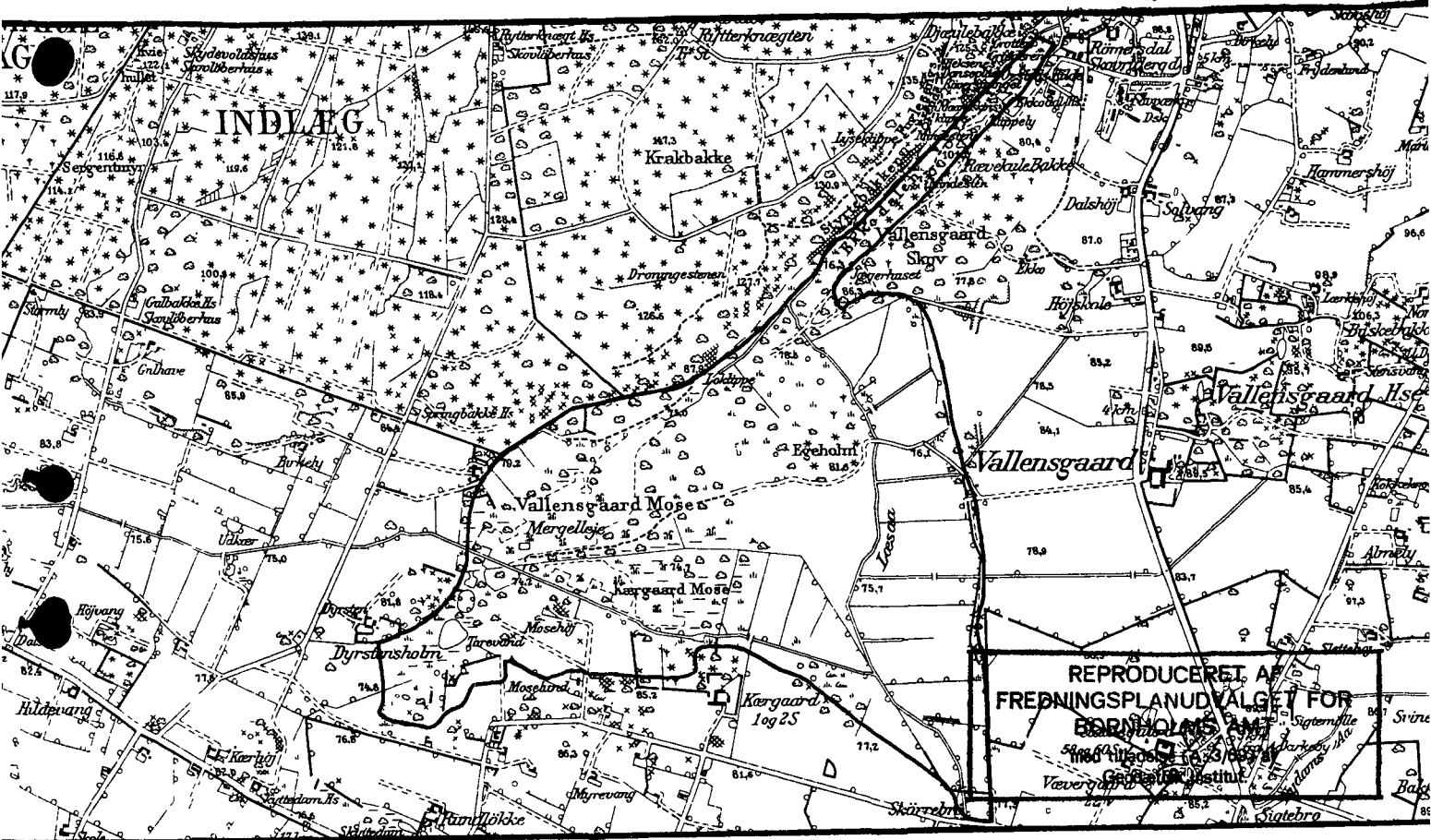
Overfredningsnævnet   21-05-1973

Fredningsnævnet   23-03-1970

Kendelser

Deklarationer

OVERFREDNINGSNÆVNET >

KORTBLAD NR. 5234 / 1812 III NV 1:20000

MATR. NR.:

SOGN: Aaker og Vestermarie

AREAL: 158.9 ha

EJER: private

FREDET: -

Overfredningsnævnets kendelse afsagt, 27.5.1973
 - - - - - lyst, 24.7.1973
 Fredningsnævnets kendelse afsagt 23.3.1970, lyst 15.5.1970

FORMÅL: at bevare arealet, som en af de mest kendte klassiske lokaliteter i Danmarks natur.

INDHOLD: Forbud mod hindringer i den bestående tilstand indenfor visse arealer.

Bestemmelser angående afvanding af nærmere angivne arealer.

Bestemmelser angående udvidelse af åbent vandløb.

Bestemmelser angående projekterede diger.

Bestemmelser angående pumpeanlæg.

PÅTALERET: Fredningsnævnet for Bornholms amts fredningskreds.

REG. NR.: 138-01-17

24/5-1973

U D S K R I F T

a f

OVERFREDNINGSNÆVNETS KENDELSESPROTOKOL

År 1973, den 21. maj, afsagde Overfredningsnævnet følgende

k e n d e l s e

i sagen nr. 2083/70 vedrørende fredning af arealer omkring Læsådalen.

I den af fredningsnævnet for Bornholms amts fredningskreds den 23. marts 1970 afsagte kendelse hedder det:

Ved skrivelse af 13. august 1965 har Danmarks naturfredningsforening begæret rejst fredningssag angående det ikke offentlige vandløb på Bornholm "Læså" fra og med dets kildeområde i "Bastemose" i Almindingen til dets udløb i Østersøen, samt åens bredarealer og strandområdet omkring udløbet, hvortil kommer de sammenhængende moseområder, som åens vand faktisk gennemstrømmer, "Vallensgård mose", og "Kjærgårds mose" umiddelbart sydøst for Almindingen.

Det hedder i fornavnte skrivelse:

"Fra sit udspring ovenfor Ekkodalen til udløbet i Østersøen hører Læsåen og tilhørende arealer til en af de mest kendte klassiske lokaliteter i Danmarks natur. Gennem åens erosion er skabt et snit gennem jordlagene, der på ganske enestående måde viser den geologiske udvikling for perioder, der i det øvrige Danmark ligger dybt begravet i undergrunden, og åløbet, der tillige gennemskærer et stærkt tektonisk præget område, er både forsknings- og undervisningsmæssigt et af vort lands vigtigste geologiske lokaliteter, hvortil kommer, at der til åens bevarelse knytter sig betydelige botaniske, zoologiske og kulturgeografiske interesser. Området er et særdeles søgt ekskursionsobjekt for højere læreanstalter, seminarier og andre skoler, som årligt i betydeligt omfang besøger stedet.

Enhver form for indgreb i Læsåens naturforhold, herunder indgreb, der medfører ændringer i de eksisterende afvandringsforhold, bør derfor forhindres. Afvanding af moserne Vallensgård og Kjærgård er ikke en lokal påvirkning, men et indgreb, som vil få følger i hele åsystemet og vil være stærkt forringende for de videnskabelige interesser, som knytter sig til åen."

Sagen er rejst af navnet ved indrykning i Stats-
tidende for den 10. april 1966 og (supplement) af 19. september 1966
med angivelse af en lang række ejendomme i Vestermarie og Åker sogne
omfattet af fredningsbegæringen.

Inden sagens rejsning har sagen været forelagt og er blevet anbefalet af

- Danmarks geologiske undersøgelser
- Universitetets mineralogisk-geologiske institut
- Veterinær- og landbohøjskolens afdeling for systematisk botanik
- Botanisk forening
- Københavns universitets institut for systematisk botanik
- Direktoratet for folkeskolen og seminarierne
- Direktoratet for gymnasieskolerne
- Danmarks fiskeri- og havundersøgelser
- Naturfredningsrådet
- Kulturministeriet

Endelig har fredningsplanudvalget for Bornholms amt i skrivelse af 17. september 1965 udtalt, at det af naturfredningsforeningen anførte om områdets fredningsværdi tiltrædes og oplyst, at man i udvalget har været indstillet på at optage de pågældende arealer under fredningsplanen -.

Naturfredningsforeningen har under sagen nedlagt følgende påstand:

"Bebyggelse eller tilbygning til allerede eksisterende bygninger skal ikke være tilladt.

Terrainforholdene må ikke ændres ved afgravning eller opfyldning. Opstilling af boder, skure, master el.a. skæmmende indretninger må ikke finde sted.

Arealernes nuværende driftsform skal bibeholdes.

Henkastning af affald eller etablering af bilophugningspladser skal ikke være tilladt.

Campingpladser må ikke etableres.

Mosearealerne må ikke opdyrkes eller afvandes.

Forstmæssig pleje og udnyttelse af de nu skovbevoksede arealer skal være tilladt. Indplantning af nåletræer og tilplantning af ikke allerede bevoksede arealer må dog ikke finde sted.

Ændring af åens naturlige løb såsom al regulering og sænkning af vandstanden er ikke tilladt.

Opstemning udover det, der praktiseres i henhold til gældende og hjemlede tilladelser, skal ikke være tilladt.

Bortledning eller oppumpning af vand fra åen må ikke finde sted uden de påtaleberettigedes tilladelse.

Al forurening af åens vand er forbudt.

Dambrug må ikke anlægges ved åen. Ved tilløbene må de ikke anlægges uden de påtaleberettigedes tilladelse, og det samme gælder dambrug, der forsynes med boringsvand og har afløb til åen eller dens tilløb."

Foreningen og fredningsplanudvalget har derhos henstillet, at det under sagens gang undersøges, hvilke muligheder der måtte være for at sikre offentligheden adgang til de fredede områder, hvor dette kan ske uden større gene for lodsejerne.

Den fredningszone, som sagen angår, er nærmere indtegnet på kort (bl.a. sagens bilag 3). Kort tid efter fredningssagens rejsning gjorde det Danske Hedeselskab nævnet opmærksom på, at en række lods- ejere inden- og udenfor fredningszonen med selskabets bistand på- tænkte at udarbejde og gennem landvindingsudvalget søge tilskud til et projekt angående afvanding af de to ovennævnte moser og tilstø- dende vandlidende arealer i fredningszonen og et par vandlidende om- råder "Udkæret" og "Skyttedam" vest og syd for zonen i Vestermarie sogn.

Der var fra først af tale om genoptagelse af et i 1942-44 af selskabet udarbejdet, men aldrig færdigbehandlet, projekt gående ud på effektivisering af et allerede eksisterende afvandingsystem, ved uddybning af et i 1923 af Vestermarie og Fker sogneråd etableret og reguleret, mindre offentligt vandløb forløbende vest-øst fra Ud-kæret over moseområdet indbefattende det oprindelige åløb noget oven for Skørrebro under bivej 6 (bilag 36) indtil broen, hvor det er tilsluttet det ældre åløb.

Da der var enighed mellem nævnet og Hedeselskabet om, at afvandingsprojektet ville medføre betydeligt indgreb i naturen såvel i moseområderne som i hele åløbet nedenfor, blev der tale om at søge udarbejdet og forelægge nævnet et mindre indgribende projekt, som eventuelt kunne accepteres af de fredningsinteresserede eller i hvert fald af nævnet.

I et nævnsmøde med lousejerne i fredningszonen, specielt i afsnittet oven for Skørrebro, den 7. april 1967, hvor også afvandingsinteress^{ter}erne og Hedeselskabet var repræsenteret, oplystes det, at de interesserede for tiden forhandlede om et projekt, som ikke forudsatte uddybning af selve Læsåen eller andre vandløb inden for fredningszonen, men blot en udvidelse af fornævnte sognevandløb og af Læsåen på en kort strækning nedenfor Skørrebro, hvilket projekt angiveligt -uden i øvrigt at påvirke naturtilstanden i fredningszonen - ville muliggøre afvanding af tilstødende mere eller mindre opdyrkede, men vandlidende arealer. På mødet vedtoges det at afvente forelæggelse af at sådant projekt for landvindingsudvalg og nævn.

I begyndelsen af juli 1968 blev ovennævnte projekt efter udarbejdelsen forelagt landvindingsudvalget for øerne og nævnet og drøftet

i flere nævnsmøder, bl.a. den 16. oktober 1968, hvor spørgsmålet efter nævnets bestemmelse i forståelse med landvindingsudvalget udsattes for at udvalget kunne få lejlighed til under en i medfør af landvindingslovens § 4 afholdt besigtigelse at drøfte sagen med nævnet og udtale sig om projektets gennemførlighed og forsvarlighed i teknisk-økonomisk henseende og dets konsekvenser med hensyn til naturtilstanden (jvf. bilag 52). Udvalget meddelte senere, at landvindings sagen i hvert fald ikke kunne påbegyndes før hen på året 1969, men deltog efter anmodning af nævnet og afvandingsinteressenterne ved 3 medlemmer som "observatører" i et nævnsmøde den 6. august 1969 og afgav på mødet udtalelse i sagen efter en besigtigelse. (Ved landvindingsudvalget er sagen stadig ikke videreført).

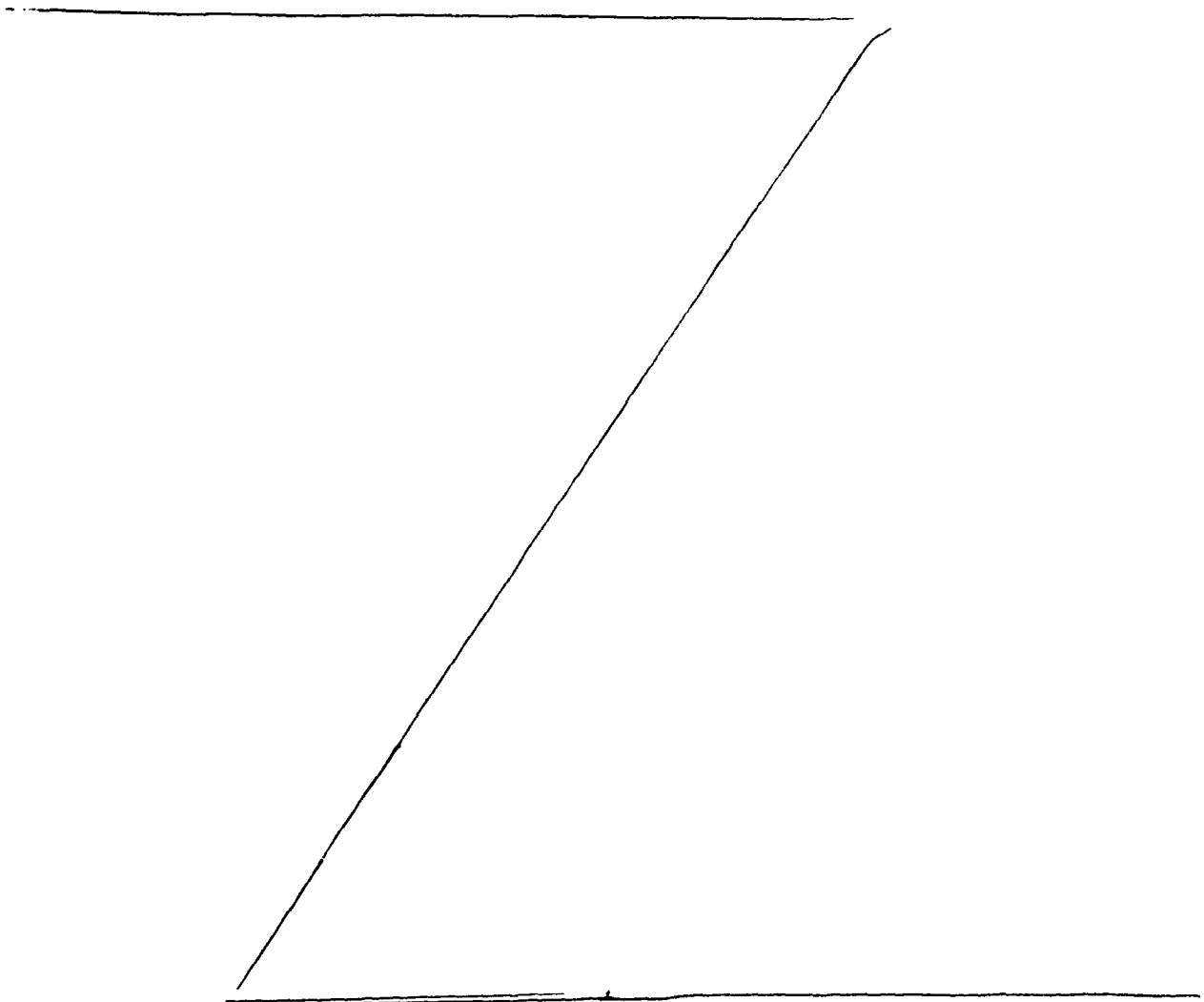
I et afsluttende nævnsmøde den 22. oktober 1969 optoges, - med tilslutning af naturfredningsforeningen, som protesterede mod afvandingsprojektet, og samtlige lodsejere og afvandingsinteressenter, der påstod det fremmet - sagen delvis til særskilt kendelse vedrørende ejendommene i fredningszonearealerne oven for Skørrebro - som nærmere angivet på vedhæftede kort. Denne deling af sagsafgørelsen skyldes dels de pågældende områders særlige karakter (moser, sprækkedal ("Ekkodalen"), Almindingen og undergrund af granit i modsætning til sandsten og skiferlag nedenfor), dels betydningen af en forhåndsafgørelse af afvandings spørgsmålet, for så vidt angår fredningsordningen iøvrigt.

I denne forbindelse bemærkes, at den egentlige "Læsådal" faktisk først begynder lidt neden for Skørrebro ved "Frostegårds" mølledam. Mellem broen og Ekkodalen er det ovennævnte regulerede vandløb det vandførende og "Læsåen" nærmest kun en vandløs grøft og i Ekkodalen

en enggrøft, der leder vandet fra kilderne i Almindingen ud i mose-
områderne.

Til påkendelse foreligger da nu spørgsmålet om en fredningsordning
af de neden for nævnte ejendomme, ud for hvilke de pågældende are-
alers størrelse og ejer er anført:

<u>Lh.nr.</u>	<u>matr. nr.</u>	<u>ejer</u>
1 a	191 a Vestermarie	Statsskovvæsenet
1 b	110 a Åker	"
	110 b "	"

<u>Lb.nr.</u>	<u>Matr. nr.</u>	<u>Areal m²</u>	<u>Heraf i Fredningszonen</u> (den del af udyrket "Fredningszoneareal", der skal bevares i naturtilstand, er angivet i parentes. <u>ca. ha. matr.nr.</u>	<u>Ejer</u>
2 a	1 c Åker 1 cb "	61884 3260 <u>65144</u>	2.8 (2.8) del af 1 c	direktør O.B.Müller
2 b	1 d Åker 1 ak " 1 ax "	45652 2800 2470 <u>50922</u>	0.1 (0.1) del af 1 ak 1 ax	A/S Almindingen Savværk
3	1 a Åker 1 n " 1 o " 1 p " 1 q " 1 r " 1 s " 1 t " 1 u " 1 z " 1 æ " 1 ø " 1 aa " 1 at " 1 ay " 1 ææ " 1 ba " 1 bb " 1 bc " 1 bæ " 235 "	1727856 16155 17880 17857 18676 24780 27400 844 10973 26537 11899 9988 30090 4163 1040 170 570 12317 5000 2136 10481 <u>1974676</u>	96.5 (38.4) 1 n 1 o 1 p 1 q 1 r 1 s 1 t 1 u 1 z 1 æ 1 ø 1 a a 1 b b 1 b e 235 og del af 1 a	Proprietær Å.A.Müller "Vallensgård"

<u>Lb.nr.</u>	<u>Matr.nr.</u>	<u>Areal m²</u>	<u>Heraf i Fredningszonen</u> (Den del af udyrket "fredningszoneareal", der skal bevares i naturtilstand, er angivet i parentes. ca.ha. matr.nr.)		<u>Ejer</u>
4 a og 4 b	1 x Åker 1 bc " 1 bd " 183 Vestermarie 193 ao " 224 " 316 "	37979 70 2830 37341 3932 57838 9062 <u>149052</u>	4,5 (0,3)	1 x 1 bd 193 ao	Avlbruger Elvin Jensen "Skovholt"
5	7 f Vestermarie	55570	5,6 (3,1)	7 f	Gårdejer Marcus Landschoff og Hans Ipsens bo
6	175 Vestermarie 181 " 182 " 193 ad " 193 ae " 193 au " 318 "	26124 57448 41277 7166 7132 9522 134753 <u>283372</u>	4,7	del af 318	Avlsbruger Pauli Munk Møller Dyrstensholm
7	7 c Vestermarie 7 g " 7 h " 174 a " 174 b " 174 c " 174 h " 193 bk "	3743 10680 23000 5489 13751 16943 6324 3360 <u>83290</u>	7,9	7 g 7 h 174 a 174 b 174 c 174 h 193 bk	Åge Børen Sørensen

<u>Lb.nr.</u>	<u>Matr.nr.</u>	<u>Areal m²</u>	<u>Heraf i fredningszonen</u> Den del af udyrket "fredningszoneareal", der skal bevares i naturtilstand, er angivet i parentes. ca. ha. matr. nr.		<u>Ejer</u>
8	7 k Vestermarie	7030	0,7	7 k	Aksel Åge Jørgensen
9	145 "	17853	1,5	del af matr.nr. 174 e	Ejnar Pedersen
	7 b "	28290			
	174 e "	33377			
	193 aq "	10800			
		<u>90320</u>			
10	7 i "	45270	2,7	7 l og del af 7 i	Jens Mathias Pihl
	7 l "	7950			
		<u>53220</u>			
11	7 a "	427059	24,0 (7,1)	del af 7 a	Daniel Knudsen "Kærgård"
	8 a "	102024			
	8 g "	2230			
		<u>531311</u>			
12	70 a Åker	127790	3.3	l a q l a r l a s l m m	Gdr. Egon Jensen
	l a q "	390			
	l a r "	19160			
	l a s "	9900			
	l m m "	3378			
	68 k "	24890			
	70 c "	36781			
	196 d ø "	19358			
		<u>241647</u>			
13	97 a Åker	111677	3.6	l a b 97 c	Gdr. Johs. Dam Petersen "Bagergård"
	l a b "	16667			
	68 d "	9984			
	97 c "	19736			
		<u>158064</u>			
14	9 b Vestermarie	81448	1,0	del af 9 b	Avlsbr.Vald.Jul.Munbh

Først bemærkes, at med hensyn til ejendommene, lb. nr. 1 a og b (Statsskoven Almindingen) har direktoratet for Statsskovbruget under den 30. september 1966 foreskrevet "at åens øvre løb fra Bastemose (afd. 306.) til og med skovridergårdens tjenestejord (afd. 201) fredes administrativt som led i en samlet fredning af ådalen. Fredningen tilsigter at bevare åløbet og dets nærmeste omgivelser i naturlig tilstand, således at bebyggelse, indretning af andre anlæg, udgravninger og opfyldninger i ådalen, såvel som ændring af åens naturlige løb og vandføring ikke må foretages. Normale forstlige dispositioner begrænses ikke, dog at der undgås tilkultivering med nåletræ af skrænter og skrånninger mod åen, hvor denne er slugtdannende.

Af hensyn til nærværende frednings tilknytning til fredningsdeklarationer lyst på ejendomme langs læsåens nedre løb forpligter skovvæsenet sig til at indgå i forhandling med Naturfredningsnævnet for Bornholms amt, såfremt en ændring i ådalens bestående tilstand nogensinde skulle påtænkes".

Iøvrigt er der fra skovvæsenets side (tilsynet med private skove) ikke protesteret mod fredningspåstanden i sagen.

Under hensyn til skovdirektoratets foran citerede tilsagn, som accepteres af nævnet, bestemmes, at ejendommene, lb. nr. 1 a og 1 b som vist på vedhæftede kort ikke vil være at undergive fredning under denne sag.

Til støtte for den af naturfredningsforeningen med tilslutning af fredningsplanudvalget krævede fredning foreligger vedrørende de heromhandlede ejendomme navnlig følgende udtalelser af betydning:

- Københavns institut for systematisk botanik af 22. november 1965 (bilag 6):

"--- den planlagte afvanding af Vallensgård mose vil betyde et endog meget smerteligt tab for dansk botanik, både undervisningsmæssigt og videnskabeligt. Denne mose er det eneste sted i Danmark, hvor sumpviolen (*Viola uliginosa*) forekommer. Denne store og smukke viol optræder i store mængder i mosen, er en østlig art med hovedudbredelse i mere kontinentale egne, i **USSR**, **Balticum**, Polen, Østtyskland og Ungarn. Vedlagte kort viser plantens udbredelse omkring Østersøen, Som det ses på dette kort, forekommer arten også i Sverige; men den er her meget sjælden, og på flere af de på kortet anførte lokaliteter er planten forlængst forsvundet som følge af afvanding og opdyrkning. Vallensgård mose er således en af artens vestligste forposter og den er her stærkt isoleret fra sit hovedudbredelsesområde. Sådanne isolerede forekomster og yderposter har ganske særlig videnskabelig interesse, da der her som følge af isolation ofte forekommer racer, der er afvigende (morfologisk og fysiologisk) fra de racer, der er knyttet til hovedudbredelsesområdet. Ved ødelæggelse af lokaliteten i Vallensgård mose er det altså ikke alene den danske flora, der mister en af dens få arter af violer, den europæiske videnskab mister tillige en isoleret station for denne art, d.v.s. en isoleret bestand, for hvilken der ikke findes erstatning andetsteds .....

I Vallensgård mose forekommer sumpviolen sammen med fire andre violer, eng-viol, skov-viol, hunde-viol og rank viol (*Viola palustris*, *Viola reviniana*, *Viola canina* og *Viola stagnina*), og der er fundet hybrider mellem alle disse fire arter og sumpviolen. Lokaliteten

giver derfor en enestående rig lejlighed til genetiske studier over sump-violens slægtskab med andre violer.

Sump-violen er Vallensgård moses ^{mest}/enestående plante, men der kendes desuden flere interessante planter fra denne mose, således en meget sjælden gøgeurt (*Orchis traunsteineri*), der her i landet desuden kun er kendt fra Læsø, endvidere orchideen trådspore (*Gymnadenia conopsea*) og kær-fladbælg (*Lathyrus palustris*); også den allerede nævnte *viola stagnina*, rank viol, har kun få lokaliteter her i landet.

Da såvel disse arter som sump-violen er knyttet til fugtig bund i mose eller kær, er der næppe nogen tvivl om, at den påtænkte afvanding ville medføre en udryddelse af disse planter.

Afvanding og opdyrkning i meget betydeligt omfang af moser og kær rundt om i landet har i de senere år medført en voldsom forarmelse af den danske flora. Det må derfor betragtes som en yderst vigtig og påtrængt opgave at få sikret bevarelsen af de få særligt værdifulde moser, der endnu er tilbage, ved fredning. Vallensgård mose er således en mose, der ud fra et botanisk synspunkt absolut bør bevares.

De botaniske interesser, der knytter sig til Vallensgård mose, giver den tillige undervisningsmæssig værdi, som ekskursionsobjekt for både skoler, faglige foreninger og universitetsstuderende. I forbindelse med sidstnævnte skal det anføres, at Københavns Universitet for nylig har købt en gård på Bornholm, der skal anvendes som station for kurser i naturvidenskabelige fag, herunder botanik. Tørlægges Vallensgård mose, har vi til undervisningen ved denne station mistet en af Bornholms botanisk mest værdifulde og særprægede lokaliteter. "

- Danmarks fiskeri- og havundersøgelser af 8. december 1965
(bilag 8):

".... en regulering af Vallensgård og Kørgård moser vil uvægerlig medføre, at disse mosers betydning som vandreservoir mindskes med det resultat, at Læså i tørre perioder af året unddrages vand i et endnu længere tidsrum, end det hidtil har været tilfældet. Man må derved nære frygt for, at ålejets høller og pytter, der er de eneste tilholdssteder for fiskene i tørkeperioden, helt eller delvis udtørres. Dette kan ikke undgå at få uheldige følger for de biologiske tilstande i Læså til skade for fiskeriet såvel i åen som på kysten."

- Københavns Universitets færskvandsbiologiske laboratorium af
23. november 1966 (bilag 17):

".... vil anbefale, at naturfredningsforeningens fredningspåstand følges. Fra biologisk synspunkt er påstandens bestemmelser om, at mosearealerne ikke må afvandes, at ændring i åens naturlige løb gennem regulering og sænkning af vandstanden ikke må tillades, at bortledning eller oppumpning af vand ikke må finde sted, at al forurening af åens vand er forbudt, samt at dambrug ikke må anlægges ved denne, særligt vigtige og bør følges. "

Samtlige fornævnte lodsejere, undtagen statsskovvæsenet, har principalt protesteret mod fredning, subsidiært påstået, det nu landvindingsudvalget forelagte afvandingsprojekt tilladt og iøvrigt gennemførelsen af en status quo-fredning på de af naturfredningsforeningen krævede vilkår med visse modifikationer, alt mod erstatning.

Afvandingsprojektet, hvis omfang og hovedtræk er vist på vedhæftede kort med signaturangivelser og udførligt beskrevet i underbilag til bilag 38, er motiveret ved ringe afstrømningsforhold og hyppige

oversvømmelser af udstrakte landbrugsarealer i området ved Kærgård og Vallensgård moser, der således er stærkt vandlidende, og i dyrkningslaget bærer umiskendeligt præg af nedsat biologisk omsætning. Landbrugsområdet, som er påvirket af de uheldige afvandingsforhold, er opmålt til i alt 117 ha. (der er beliggende som vist på vedhæftede kort.) Derudover findes et ret stort og udyrket område, som ligger heni kratbevoksning.

Den nuværende afstrømning fordeler sig til et system af gamle kalkgrave i Vallensgård mose. Den overskydende afstrømning går til ovennævnte sognevandløb.

Afvandingsprojektet kan kort beskrives således:

Under hensyn til fredningsønskerne vedrørende mosearealerne og besværet ved nedsprængning i granitklippen ved Skørrebro er såvel afvandings- som fredningsinteresserne søgt imødekommet, ved at man undlader en uddybning af afløbet.

De meget voldsomme stuvninger, som kan forekomme, vil blive søgt neddæmpet ved en udvidelse af afløbets (sognevandløbets) profil ned til den bestående vandløbsbund.

Udvidelsen af hovedafløbets profil vil blive foretaget fra et punkt ca. 100 m vest for Vestermaries offentlige bivej nr. 7 til "Mølle-dammen" ved Frostegård.

Landbrugsarealernes afvanding vil ske ved udpumpning af drænvandet til vandløbet ved hjælp af 3 pumper, der placeres henholdsvis i "Udkæret", ved afløbet fra "Skyttedam" m.fl. ejendomme og i "Vallensgård" og "Kærgård" moser, jfr. vedhæftede kort.

På strækninger, hvor det tilstødende terræn er lavere end kote 900, opsættes den opgravede fyld fra hovedafløbet i beskyttende højvandsdiger, ligeledes som vist på vedhæftede kort.

Skørrebro og jernbanebroen lades urørt, men vandløbet 60 m neden for

jernbanen til "Mølledammen"rettes ud.

Det gennemsnitlige udgift pr. ha. interesseret areal til den projekterede afvanding er anslået til ca. 2400 kr.

Afvandingsinteressenterne er dels ejerne af nogle af heromhandlede område i fredningszonen helt eller delvis omfattede ejendomme, nemlig lb. nr. 3, 4a, 4b, 5, 6, 7, 8, 10, og 11, dels nogle lodsejere i fredningszonen neden for Skørrebro (d.v.s. neden for matr. nr. 9 b, Vestermarie), nemlig

<u>matr.nr.</u>	<u>sogn</u>	<u>ejer</u>
8 i	Vestermarie	Leif Petersen, Vinkelvej 2, Knudsker
9 b	-	Vald.Jul.Munch, Lundsminde, Vestermarie
97 e) 65 a)	Åker	Jørgen Kofoed, Frostegård, Åker

og endelig ejerne til nogle helt uden for fredningszonen beliggende ejendomme (i "Udkøret" og "Skyttedam") nemlig:

<u>matr.nr.</u>	<u>sogn</u>	<u>ejer</u>
193 bp) 225 a) 225 b)	Vestermarie	Ernst Olsen, Birkely, Vestermarie
227 a) 266)	-	Arne Dam, Gulhave, Vestermarie
228 a) 228 b) 231 c)	-	N.A.Petersen, Landlyst, Vestermarie
279) 271 a) 271 b) 270) 269 a) 269 b) 268) 267)	-	Henning Christoffersen, Kærhøj, Vestermarie
193 bo) 193 ab) 265 a)	-	Gunnar Clausen, Skyttedam, Vestermarie
146 a		

<u>matr. nr.</u>	<u>sogn</u>	<u>ejer</u>
173	Vestermarie	Albert Svendsen, Højvang, Vestermarie
193 ar } 178	-	Frede Johansen, Rundløkken, Vestermarie
193 bn	-	Ove Chr. Espersen, Klippebro, Vestermarie

De lodsejere, som har påstået afvandingsprojektet tilladt, og Hedeselskabet har fremhævet, at det må anses for aldeles sikkert, at projektet ikke på nogen måde vil påvirke Læsåens forløb og natur neden for Skørrebro, bortset fra den projekterede ubetydelige udvidelse og udretning af det uinteressante korte løb mellem nævnte bro og Mølle dammen (~~vejen mellem Skørrebro og Frostegård~~ ved Frostegård, se det vedhæftede kort). Endvidere vil projektet, efter at tanken om uddybning af sognevandløbet er opgivet, ikke medføre sænkning af vandstanden i selve naturområderne (navnlig moserne mellem sognevandløbet og Almindingshegnet), men kun vandstandssænkning af det område i fredningszonen, der allerede er genstand for opdyrkning, i hvert fald med græs, samt i de neden for zonen liggende vandlidende arealer (Udkæret i vest og Skyttedam i syd). Projektets gennemførelse vil nedsætte forbruget af ukrudtsmidler og neddæmpning af udstrømning af disse og af kunstgødning i mosearealerne.

Naturfredningsforeningen har ved formanden, professor i botanik ved landbohøjskolen Valdemar Mikkelsen anført, at projektet i dets foreliggende form, vil medføre en neddæmpning af de nuværende stuvninger og netop denne neddæmpning vil medføre en tilstandsændring i det omhandlede afsatte mosenaturareal. Denne tilstand udgør - gennem tørve- og mergellagene - et arkiv vedrørende tundratiden (senglacial) som er af enestående videnskabelig betydning (enestående i Danmark og også af europæisk betydning). Den nuværende tilstand er også en

en vegetation af ganske særlig karakter, som antagelig vil blive påvirket af projektet. Projektet kan medføre en ændring af afstrømninger fra afvandingsområdet i de forskellige årstider - selvom gennemsnitsafstrømningen ikke ændres - hvilket kan bevirke periodevis øget udtørring af åen neden for projektområdet med skadelig virkning videnskabeligt bedømt, for fauna og flora.

Fra Hedeselskabets side er anført, at ~~ved~~ ved etablering af de omtalte dæmninger og pumper kan stuvningerne (de nuværende) bevares og tilstanden i naturområdet yderligere stabiliseres, omend dette vil forringe dyrkningsmuligheden for arealerne imellem mosen og Almindingshegnet og arealerne nord for den projekterede dæmning mod "Egholm" noget.

Landvindingsudvalgets repræsentanter har på nævnsmødet den 16. oktober 1968 (efter en besigtigelse) ved chefingeniør E. B. Jacobsen, udtalt, at man intet har at indvende mod hovedprincippet i afvandingsprojektet, men endnu ikke har taget stilling til detaljer. Det er meget usandsynligt, at projektet vil medføre ændringer i åløbet neden for projektområdet, og det menes bestemt, at det ikke vil få nogen virkning med hensyn til vandstanden i de uopdyrkede moseområder. Fuldstændig sikkerhed herfor kan opnås ved at undlade detailafvanding på en 30 m bred strimmel af det opdyrkede areal ind mod de vestlige mosearealer (se det vedhæftede kort).

Naturfredningsrådet ved professor B. Muss, har på fornævnte nævnsmøde, udover at anbefale fredningsforslaget, udtalt, at det må anses for sikkert, at afvandingsprojektet ikke vil medføre ændringer i Læsåløbet nedenfor.

Professor Muus har bemærket, at han ikke er kompetent til at udtale sig om spørgsmålet om projektets virkninger i moseområdet, men fremhævet, at der i så henseende må lægges vægt på Hedeselskabet og landvindingsudvalgets på praktiske erfaringer byggede udtalelser.

Det er for nævnet under sagen oplyst, at moseområderne foruden den omtalte i 1920-23 gennemførte afvandingsforanstaltning tidligere har været genstand for både tørvegravning og kalkbrydning og iøvrigt i tidens løb har ændret udseende bl.a. på grund af det store materiale som regnvand skyller ned i mosen fra Almindingsklippen, som rejser sig stejlt på nordsiden af moserne.

Nævnet finder de heromhandlede områder af en sådan landskabelig værdi, at dets bevaring er af væsentlig interesse for offentligheden. Dette gælder i ganske særlig grad den landskendte, af turistpublikum stærkt besøgte, Ekkodal. Hertil kommer, at moseområdernes bevarelse efter det oplyste, af naturvidenskabelige hensyn og for at hindre ændringer i Læsåens udseende længere hede, må antages i sig selv at være af væsentlig interesse. Nævnet finder, efter alt herom foreliggende, at risikoen for at de nævnte interesser tilsidesættes ved det før skildrede afvandingsprojekt er så ringe og den landbrugsmæssige nyttevirkning heraf så betydelig, at projektet bør tillades som det foran er beskrevet, men med den bestemmelse, som herved tilføjes, at detailafvanding på et 30 m bredt areal umiddelbart øst for de uopdyrkede mosearealer ikke må finde sted (se det vedhæftede kort).

Tilladelsen omfatter også på forhånd den del af projektet, som vedrører den foreslåede fredningszone mellem matr. nr. 9 b ved Skørrebro og den neden for beliggende "Mølle dam" ved Frostegård.

Iøvrigt vil det heromhandlede område være at frede således:

A. Fredningens omfang: Ejendommene lb.nr. 2-14, se forar.

B. Fredningens indhold:

Området må ikke yderligere bebygges, og der må ikke opsættes bouer, skure, master, hegn, reklamer eller andre udsigtshæmmende eller skæmmende genstande (bortset fra de foran beskrevne to pumpestationer, som sløres ved beplantring). Nødvendige landbrugsbygninger må dog opføres i tilslutning til eller i umiddelbar nærhed af bestående landbrugsbygninger, for så vidt de ikke i væsentlig grad afviger fra bestående bygninger i henseende til udseende og højde.

Afvanding, ændring og regulering af vandløb og sænkning af vandstand må ikke finde sted på anden måde eller i større omfang end tilladt ved det foran beskrevne afvandingsprojekt. Eksisterende drænledninger indenfor området kan opretholdes, opstemning og oppumpning af vand fra området må ikke finde sted ud over det ved afvandingsprojektet tilladte og den af ejerne af lb.nr.2 og 11 praktiserede. Dambrug må ikke anlægges. Lye spildevandsanlæg må ikke indrettes i området. Terrainformerne må ikke ændres ved afgravning eller opfyldning eller lignende bortset fra de foranstaltninger, som knytter sig til det tilladte afvandingsprojekt. Tørve- kalk- og grusgravning er ikke tilladt.

De arealer, som på vedhæftede kort er markeret som uopdyrkede arealer må ikke opdyrkes eller beplantes, men skal bibeholdes i naturtilstand. Foranstaltninger efter naturfredningslovens § 62 kan søges gennemført, og naturfredningsnævnet kan foranledige, at en bestemt ønsket naturtilstand opretholdes.

Iå de uopdyrkede arealer må planter ikke opgraves eller plukkes uden nævnets samtykke.-I Ekkodalen er græsbrug tilladt.

Skovarealer, som er vist på vedhæftede kort bibeholdes. Forstmæssig pleje og udnyttelse af skoven skal være tilladt. For så vidt angår den på arealet værende fredskov kan omdannelse til nåleskov kun finde sted under iagttagelse af reglerne i skovlovens § 6. Anmeldelse om en påtænkt ændring af den art skal foretages af ejeren, såvel til skovtilsynet som til fredningsnævnet, som da optager forhandling med tilsyn og ejer.

De dyrkede arealer må anvendes til landbrug af enhver art og må tilplantes, ligesom der må opstilles kreaturhegn.

Henkastning og anbringelse af affald og forurenende materiale bortset fra gødning og midler mod skadedyr og ukrudt på landbrugsarealerne og etablering af bilophugningspladser er ikke tilladt.

Camping og teltning uden nævnets samtykke eller anlæg af camping- eller sportspladser er ikke tilladt.

I tilslutning til den fra Ekkodalshuset mod vest langs og over Ekkodalen til Almindingen førende fodsti, som nu er tilgængelig for offentligheden kan der uden udgift for ejeren afmærkes eller anlægges en offentlig sti til færdsel til fods, førende mod vest langs Almindingshegnet og videre i statsskoven Almindingen til "Springbakkehus", alt som vist på vedhæftede kort. Ved "Ekkodalshuset" er og ved "Springbakkehus" vil blive anlagt offentlig parkeringsplads. Bornholms skovdistrikt er villig til at anlægge stien på statsskovområdet.

De ^{helt}udyrkede og skovbevoksede arealer, hvortil der fører offentlig vej eller sti, således i forhold til moseområderne fornævnte projekterede sti, skal i tiden fra kl. 7 til solnedgang være åbne for almenheden for færdsel til fods samt for kortvarigt ophold på eget ansvar. De pågældende må ikke tænde ild eller ryge. Et par gange om året kan ejeren af nævnte arealer på jagtdage ved særskilt opslag eller bekendt-

gør lise forbyde publikum adgang til arealerne.

I skov må færdsel og ophold kun finde sted på eksisterende veje og stier.

C. Erstatningsspørgsmål.

I.

De lodsejere, som omfattes af det foran beskrevne af rævnet til-
ladte afvandingsprojekt og som vil komme til at deltage ved udgifterne
ved eventuelt omlæg og drift af dette, har under sagen nedlagt

A. Påstand om frigørelse for driftsomkostninger ved de af
dette projekt nødvendiggjorte 3 pumpestationer.

Principalt: at det offentlige overtager driften af
disse 3 pumpestationer.

Subsidiært: det offentlige godtgør årligt lodsejerne
disse udgifter.

Mest

subsidiært: Når afvandingsprojektet er iværksat
betales en erstatningssum een gang for
alle, beregnet som kapitalværdien af de
anslåede årlige udgifter ved pumpestation-
ernes drift.

Begrundelse: På et møde mellem de implicerede lods-
ejere i mej 1965 vedtoges enstemmigt at
søge udarbejdet afvandingsprojekt i hoved-
sagen svarende til et i 1942 udarbejdet
projekt, som der ikke dengang opnåedes
enighed mellem lodsejerne om.

Med skrivelse af 25/5 65 anmodede lods-
ejerne Vestermarie sogneråd om støtte til
udarbejdelse af projektet i hovedsagen som

projektet fra 1942.

Med skrivelse af 9.7.1965 anmodede sognerådet Det danske Medeselskab ved dets afdeling på Bornholm om at udarbejde forslag til revideret projekt.

Herefter udviklede sagen angående afvandings-spørgsmålet sig som foran beskrevet. Det gøres gældende, at tillem্পningen af projektet efter de nævnte fredningshensyn har forårsaget, at de tre pumpestationer må anlægges, medens 1942-projektet, som det i henhold til for-nævnte vedtagelse i 1965 var hensigten i hovedsagen at lægge til grund, forudsatte afløb alene ved uddybning af sognevandløbet. Da nyttevirkingen for de arealer, det nye projekt omfatter, skønnes ikke at blive mindre end efter det oprindelige påtænkte projekt, kræves alene friholdelse for de årlige drifts-udgifter som pumpestationerne vil medføre, idet pumpestationerne gør den løbende drift væsentlig byrdefuldere for lodsejerne end det projekt, der helt undgik mekanisk fremføring af vandet.

B. Påstand om en erstatning på 27.000 kr. for merudgift ved afvandingen forårsaget af, at ialtfald 13 ha. på grund af fredningen må udgå af projektet.

Dette beløb kræves først betalt, når afvandingsprojek-tet iværksættes.

Begrundelse:

Det oprindelige projekt (uddybningsprojektet) forudsatte at nogle arealer vest for mosen og den østlige del af mosen omfattedes og bidrog til udgifterne ved hovedafvandingen. Det ændrede projekt ville ialtfald også have omfattet mindst 13 ha. af mosen, hvis fredningen ikke havde hindret dette.

De samlede udgifter pr. ha. ville da have været beregnet til 2.100 kr., men er nu, uden bidrag for disse arealer, beregnet til 2.400 kr. pr. ha.

Fordyrelsen er altså 13 x 2100 kr. eller 27.000 kr.

Nævnet skal bemærke:

ad I A. Der findes ikke at kunne tages stilling til disse påstande før afvandingsprojektet er iværksat. Sagen vil da, efter begæring af de interesserede, være at genoptage til fortsat behandling og påkendelse af det rejste spørgsmål.

ad I B. Under forudsætning af, at det nu tilladte afvandingsprojekt på grund af færre deltagere i udgifterne bliver dyrere for deltagerne end det oprindelige, hvilket må formodes, findes de pågældende at have krav på en til fordyrelsen svarende erstatning, men hele spørgsmålet findes iøvrigt at måtte udskydes til afgørelse som foran under I A anført.

II.

De fleste lodsejere i fredningsområdet har hver især fremsat erstatningskrav således:

1b. nr. 2 a Direktør C. B. Müller:

Skønsmæssig erstatning i forhold til størrelse af det fredede areal med omkostninger til advokat og anden sagkyndig assistance.

lb. nr. 2 b Almindingen Javværk.

Skønsmæssig erstatning i forhold til størrelse af det fredede areal med omkostninger til advokat og anden sagkyndig assistance.

lb. nr. 3 Proprietær P. A. Müller, Vallensgård:

Erstatning ca. 20.000 kr. for tab og ulempe ved det foran omhandlede stianlæg, herunder forringelse af jagtudbytte, med tillæg af en skønsmæssig erstatning for almindelig rådighedsindskrænkning.

30.000 kr. for tabt dyrkningsmulighed af 8 ha. og 10.000 kr. for forringet udbytte til ca. 0.9 ha., alt i Vallensgårds mose.

Hertil kommer omkostninger til advokat og sagkyndige,

lb. nr. 4 a

og 4 B Avlsbruger Elvin Jensen, Skovholt:

20.000 kr. for tabt afvandingsmulighed samt et skønsmæssigt beløb for rådighedsindskrænkninger.

Omkostninger til advokat og landbrugskyndig bistand.

lb nr. 5 Marius Landschoff og Hans Ipsens bo:

20.000 kr. for forringelse af jagt og fiskeri og rådighedsindskrænkninger.

lb. nr. 6 Avlsbruger Pauli Munk Møller, Dyrstenholm:

9.000 kr. for tabt afvandingsmulighed og rådighedsindskrænkninger. Omkostninger til advokat og sagkyndig bistand.

lb nr. 7 Avlsbruger Åge J. Sørensen:

Skønsmæssig erstatning for rådighedsindskrænkninger.

lb nr. 8 Avlsbruger A. A. Jørgensen:

Som ad 7.

lb nr. 9 Avlsbruger Ejnar Pedersen:

Som ad 7.

lb nr. 10 Avlsbruger J.M.Pihl:

Som ad 7.

lb nr. 11 Gårdejer Daniel Knudsen, Kærgård:

31.000 kr. for tabt dyrkningsudbytte af 5 ha. moseareal og 5.600 kr. for forringelse af dyrkningsmulighed af 0,9 ha og skønsmæssig erstatning for rådighedsindskrænkninger. Omkostninger til advokat og sagkyndig bistand.

lb.nr.12 Gårdejer Egom Jensen, Baunegård:

Som ad 7

lb nr. 13 Gårdejer Johs. Dam Petersen, Bagergård: (som ad 7)

lb nr. 14 Avlsbruger Valdemar Jul. Junch. (som ad 7)

Rådet fastsætter erstatningerne således:

ad lb. nr. 2 a (dir. O. B. Müller.)

Skønsmæssigt for de rådighedsindskrænkninger

som bliver en følge af fredningsordningen 7.500 kr.

ad lb nr. 2 b (A/S Almindingen Savværk).

Skønsmæssige for de rådighedsindskrænkninger

som bliver en følge af fredningsordningen 500 kr.

ad lb. nr. 3 (Vallensgård).

Skønsmæssigt og på basis af sagkyndiges erklæring for

tab og ulempe ved foran omhandlede sti og ved de al-

mindelige rådighedsindskrænkninger, bl.a. forringel-

se af jagt: 25.000 kr.

Efter det ved Landbrugsagkyndiges erklæringer

oplyste, vil mindst 8 ha. af ejerens moseareal,

som ifølge fredningsordningen skal henligge i

naturtilstand (se kortet), kunne opdyrkes og

detaildrænes. Nettogevinsten anslås til 2.400

årligt (300 kr. pr. ha.).

Erstatningen for tabt dyrkningsmulighed af 8 ha.

mose findes herefter passende at kunne ansættes

til

30.000 kr.

Fredningsordningens forbud mod detailldræning i en

30 m zone vest for Vallensgård's mose dækker ca.

0.9 ha. Forbuddet vil efter de sagkyndiges bereg-

ning medføre et udbyttetab på 800 kr. årlig

(900 kr. pr. ha.)

Skønsmæssigt ansættes erstatningen herfor til

5.000 kr.

Samlet erstatning:

60.000 kr.

ad lb nr. 4 (Skovholt)

Indskrænkningen ifølge fredningsordningen af

afvandsningsprojektet medfører at et dyrknings-

areal øst for ejendommen på 2.0 ha. ikke kan

afvendes og der er må forblive græsningssjød

af middel eller ringere kvalitet.

Ifølge foreliggende landbrugssagkyndig erklæ-

ring anslås tabet netto herved til ca. 1500 kr.

årlig (750 kr. pr. ha.)

Skønsmæssig fastsættes erstatningen for tabt

afvandsningsmulighed til 10.000 kr. og for rådigh-

hedsindskrænkning ved fredningen til 5.000 kr.

Samlet erstatning:

15.000 kr.

ad lb. nr. 5 (Landschoff og Ipsens bo)

Skønsmæssigt for rådighedsindskrænkninger 2.500 kr.

Det bemærkes, at fredningen - i modsætning til afvandingen - ikke skønnes at ville forringe udbyttet af jagt og fiskeri, på denne vanskeligt tilgængelige moselod.

ad lb nr. 6 (Dyrstensholm)

Fredningsordningens reducering af afvandingsprojektet medfører, at et areal på ca. 1 ha. vest for mosen ikke kan afvandes, men må forblive græsningsjord af ringere kvalitet.

Ifølge foreliggende landbrugskyndig erklæring anslås nettotabet herved til 750 kr. årlig.

Skønsmæssigt ansættes erstatningen for tabt afvandingsmulighed herefter til 5.000 kr. og iøvrigt for rådighedsindskrænkninger til 4.000 kr.

Samlet erstatning: 9.000 kr.

ad lb. nr. 7 (Moselund)

Skønsmæssigt for rådighedsindskrænkninger 4.000 kr.

ad lb. nr. 8 (Mosehøj)

Skønsmæssigt for rådighedsindskrænkninger 3.000 kr.

ad lb. nr. 9 (Ejnar Petersen)

Skønsmæssigt for rådighedsindskrænkninger 1.000 kr.

ad lb. nr. 10 (J.M.Pihl)

Skønsmæssigt for rådighedsindskrænkninger 2 000 kr.

aa lb. nr. 11 (Kærgård)

Efter det ved landbrugssagkyndiges erklæringer

oplyste vil mindst 5 ha. af ejerens moseareal, som ifølge fredningsordningen nu skal henligge uopdyrket, kunne opdyrkes med korn efter detaildræning. Nettogevinsten anslås til årlig 2.500 kr. (500 kr. pr. ha.).

Erstatningen for tabt dyrkningsudbytte af de 5 ha. findes passende at kunne ansættes til 25.000 kr. Fredningsordningens forbud mod detailafvanding i en 30 m zone vest for den uopdyrkede mose dækker ca. 0,5 ha. Forbudet vil efter sagkyndiges beregning medføre et udbyttetab på 450 kr. årlig (900 kr. pr. ha.).

Skønsmæssig ansættes erstatningen herfor til 3000 kr.

For rådighedsindskrænkninger ansættes erstatningen skønsmæssigt til 5.000 kr.

Samlet erstatning 33.000 kr.

ad lb. nr. 12 (Paunegårds moseparceller)

Skønsmæssigt for rådighedsindskrænkninger 1000 kr.

ad lb. nr. 13 (Bagergård)

Skønsmæssigt for rådighedsindskrænkninger 1.000 kr.

ad lb. nr. 14 (Lundsminde)

Skønsmæssigt for rådighedsindskrænkninger 2.000 kr.

De oven for anførte erstatningsbeløb, som er fastsat under passende hensyn til de pågældendes sagso.kostninger, vil i overensstemmelse med naturfredningslovens § 17 være at udbetale til de nævnte erstatningsberettigede ejere, idet vedkommende panthaveres pantesikkerhed ikke skønnes forringet ved fredningen, tillige med rente 10%

årlig efter omstændighederne fra den 1. januar 1970 at regne til betaling sker, og udredes fra 1. april 1970 (Kommunalreformens ikrafttrædelse) med 3/4 af statskassen og 1/4 af Bornholms amtsfond.

Denne kendelse vil i medfør af naturfredningslov 1937 § 19 være at forelægge overfredningsnævnet, og kendelsen vil være at tinglyse som hæftelse på de ejendomme, fredningen angår.

Fåtaleretten efter kendelsen tillægges fredningsnævnet for Bornholms amts fredningskreds.

T h i b e s t e m m e s :

Ejendommene matr. nr. 193 ao, 7 f, 318, 174 c, 7g, 7h, 174 a, 174 b, 174 c, 174 h, 193 bk, 7 k, 174 e, 7 c, 7 i, 7 a og 9 b af Vestermarie sogn, og 1 n, 1 c, 1 p, 1 q, 1 r, 1 s, 1 t, 1 u, 1 z, 1 æ, 1 ø, 1 aa, 1 bb, 1 be, 235, 1 a, 1 x, 1 bd, 1 aq, 1 ar, 1 as, 1 mm, 1 ab, 97 c, 1 c, 1 ak og 1 ax af Åker sogn undergives fredning.

Erstatning udbetales til de neden for anførte ejere med de angivne beløb:

lb. nr. 2 a	Direktør O. B. Müller	7.500 kr.
lb. nr. 2 b	A/S Almindingen Savværk	500 kr.
lb. nr. 3	Proprietær P.A.Müller, Vallensgård, Åkirkeby	60.000 kr.
lb. nr. 4 a	Avlsbruger Elvin Jensen, Skovholt,	
	og 4 b Vestermarie	15.000 kr.
lb. nr. 5	Marcus Landschoff og Hans Ipsens bo Vestermarie	2.500 kr.
lb. nr. 6	Avlsbruger Pauli Munk Møller, Dyrstensholm, Vestermarie	9.000 kr.
lb. nr. 7	Avlsbruger Aage Jørgen Sørensen,	

	Moselund, Vestermarie	4.000 kr.
lb.nr.8	Avlsbruger Aksel Aage Jørgensen	
	Mosehøj, Vestermarie	3.000 kr.,
lb.nr.9	Avlsbruger Ejnar Pedersen,	
	Vestermarie	1.000 kr.
lb.nr. 10	Avlsbruger Jens Mathias Pihl	
	Mosevang, Vestermarie	2.000 kr.
lb.nr.11	Gårdejer Daniel Knudsen,	
	Kærgård, Vestermarie	33.000 kr.
lb.nr.12	Gårdejer Egon Jensen,	
	Baunegård, Åker	1.000 kr.
lb.nr.13	Gårdejer Johs.Dam Petersen,	
	Bagergård, Åker	1.000 kr.
lb.nr.14	Avlsbruger Vald.Jul.Munch,	
	Lundsminde, Vestermarie	2.000 kr.
Ialt		141.500 kr.

De enkelte beløb forrentes med 10 % årlig fra den 1. januar 1970 til betaling sker og udredes fra den 1.april 1970 med 3/4 af statskassen og 1/4 af Bornholms amtsfond.

Anke til overfredningsnævnet må ske inden 4 uger efter reglerne i naturfredningslovens "19, stk.1 og 2.

Poul Jørgensen

Jens Eriksen

Johs.Marcher

F.Asmund.

Udskriftens rigtighed bekræftes

Fredningsnævnet for Bornholms amts fredningskreds.

F.Asmund.

1. Sagen er forelagt Overfredningsnævnet i medfør af § 19, stk. 3 i lovebekendtgørelse nr. 194 af 16. juni 1969 samt anket af Danmarks Naturfredningsforening, fredningsplanudvalget for Bornholms amt og lodsejerne v/landsretssagfører K. Skovgård-Sørensen.

Naturfredningsforeningens påstand går ud på gennemførelse af fredningen som oprindeligt foreslået af foreningen, medens fredningsplanudvalget navnlig har ønsket større adgangsmuligheder for offentligheden og iøvrigt har udtalt, at det finder de tilkendte erstatninger for høje. Landsretssagfører K. Skovgård-Sørensen har påstået større erstatning til lb.nr. 5 samt omkostninger til dækning af afvandingsinteressenternes udgifter under sagen og iøvrigt stadfæstelse.

Overfredningsnævnet har den 1. oktober 1970 afholdt besigtigelse og forhandlet med repræsentanter for de ankende samt for Naturfredningsrådet, Danmarks Geologiske Undersøgelse, fredningsnævnet, Aakirkeby kommune, Bornholms amtsråd, landbrugsministeriets afvandingsudvalg, Det Danske Hedeselskab og Bornholms skovdistrikt.

Repræsentanterne for Naturfredningsforeningen, Naturfredningsrådet og Danmarks Geologiske Undersøgelse fremhævede navnlig den naturvidenskabelige betydning af at bevare Vallensgård og Kærgård moser vest og sydvest for Egeholm intakt og ligeledes området nordvest for Egeholm mellem denne lokalitet og åen, da dette område, der stort set er bevaret intakt, er af særlig betydning for forskningen af dybtliggende mose- og dyndforekomster fra istiden. Selv kortvarig udtørring og afvanding vil umuliggøre forskning af de årtusindgamle aflejringer, der findes her.

Fra afvandingsinteressenternes side påpegedes interessen i afvanding navnlig af hensyn til de arealer, der er i

landbrugsmæssig drift, men fortsat vil blive forringet, hvis afvandingen ikke forbedres.

Fra afvandingsudvalgets side anførtes, at afvandingen antagelig kunne finansieres efter overgangsreglerne i § 14, stk. 2, i lov nr. 126 af 25. marts 1970. Dette er siden blevet bekræftet.

2. Overfredningsnævnet finder, at der vel bør tages hensyn til de påpegede naturvidenskabelige interesser, men at dette efter det under besigtigelsen og senere under forhandlinger med Naturfredningsrådet, Danmarks Geologiske Undersøgelse, afvandingsudvalget og Hedeselskabet oplyste kan ske uden opgivelse af afvandings sagen, blot der i denne sker visse begrænsninger og ændringer, navnlig således at der udtages ca. 6,6 ha af afvandings sagen (arealet nordvest for Egeholm).

Man finder det unødvendigt at udvide adgangsmulighederne for offentligheden, ligesom man finder, at der ad stien gennem Ekkodalen kun bør være offentlig adgang fra nordenden og indtil "Jægerhuset", hvor der er opgang til "Almindingen".

Endelig har man fundet det mest praktisk allerede under den foreliggende sag at træffe afgørelse om de økonomiske konsekvenser ved afvandingsarealets begrænsning og ændring, hvilke spørgsmål ved fredningsnævnets kendelse var udsat til senere behandling. Om disse spørgsmål er modtaget indstilling fra Hedeselskabet og afvandingsudvalget.

Overfredningsnævnet har herefter besluttet at stadfæste fredningsnævnets kendelse med følgende ændringer:

3. Fredningens omfang.

Af hensyn til stedfæstelsen af fredningsgrænsen i marken har Overfredningsnævnet foretaget en regulering af fredningens øst- og sydgrænse, således at denne nu forløber

efter rette linier, som i givet fald lader sig afsætte i marken i forhold til matrikelskel efter de påskrevne mål. Fredningsgrænsen er vist med dette forløb på det til kendelsen vedhæftede kort. Herved udvides det fredede areal af ejendommen matr.nr. 174 e, Vestermarie, med 0,4 ha, medens reguleringen ikke iøvrigt medfører ændring af betydning i de fredede arealers størrelse.

Det er endvidere konstateret, at følgende matrikelnumre, der ifølge fredningsnævnets kendelse figurerer som fredede, ikke er omfattet af fredningen: 1 ak, 1 ax, Aaker sogn, tilhørende A/S Almindingen Savværk, og matr.nr. 193 bk, Vestermarie, tilhørende avlsbruger Aa. J. Sørensen,

Endvidere skal matr.nr. 7 c, Vestermarie, foran side 30, rettelig være 7 l, Vestermarie. Endelig er matr.nr. 1 bc, Aaker sogn, omfattet af fredningen.

4. Fredningsbestemmelsernes indhold:

a. Et areal af matr.nr. 1 a, Aaker sogn, beliggende nord og vest for Egeholm, stort ca. 6,6 ha, tilhørende lb.nr. 3, proprietær P. A. Müller, der ifølge fredningsnævnets kendelse var indbefattet under afvandingsprojektet, udgår af dette, og for dette areal gælder således særbestemmelserne for arealer under afvandingsprojektet ikke. En digesikring af nødvendighed for afvandingsprojektet ved dets nordlige grænse kan foretages i overensstemmelse med afvandingsforslaget eller nordligere, dog ikke ud over grænsen for det areal, der er udtaget af projektet (vist på kortet med påskrift: "Eventuelt dige".)

Som nævnt i kendelsen må detailafvanding på matr. nr. 1 a ikke finde sted på et 30 m bredt areal umiddelbart øst for de uopdyrkede mosearealer.

b. Overfredningsnævnet har iøvrigt stadfæstet bestemmelserne om fredningens indhold med enkelte ændringer. Kendelsens side 20 til side 22 (B) får herefter følgende ordlyd:

Området må ikke yderligere bebygges, og der må ikke opsættes boder, skure, master, hegn, reklamer eller andre udsigtshæmmende eller skæmmende genstande (bortset fra de to på kortet angivne pumpestationer på matr.nr. 1 a, Aaker, og matr.nr. 7 a, Vestermarie, som sløres ved beplantning).

Nødvendige landbrugsbygninger må dog opføres i tilslutning til eller i umiddelbar nærhed af bestående landbrugsbygninger, for så vidt de ikke i væsentlig grad afviger fra bestående bygninger i henseende til udseende og højde.

Bortset fra, hvad der følger af afvandingsprojektet, må afvanding, ændring og regulering af vandløb og sænkning af vandstand ikke finde sted. Eksisterende drænledninger indenfor området kan opretholdes og fornys (uden udvidelse).

Opstemning og oppumpning af vand fra området må ikke finde sted udover det ved afvandingsprojektet tilladte, og den af ejerne af lb.nr. 2 (matr.nr. 1 c, Aaker) og lb.nr. 11 (matr.nr. 7 a, Vestermarie) praktiserede, der er i overensstemmelse med § 3, stk. 3 i vandløbsloven (landbrugsministeriets bekendtgørelse af 6. marts 1970).

Dambrug må ikke anlægges.

Nye spildevandsanlæg må ikke indrettes i området.

Terrænformerne må ikke ændres ved afgravning eller opfyldning eller lignende, bortset fra de foranstaltninger, som knytter sig til det tilladte afvandingsprojekt.

Tørve-, kalk- og grusgravning er ikke tilladt.

De arealer, som på vedhæftede kort er markeret som uopdyrkede arealer, må ikke opdyrkes eller beplantes, men skal bibeholdes i naturtilstand.

Foranstaltninger efter naturfredningslovens § 62 kan søges gennemført, og naturfredningsnævnet kan foranledige, at en bestemt ønsket naturtilstand opretholdes. På de udyrkede arealer må planter ikke opgraves eller plukkes uden fredningsnævnets samtykke.

I den del af Ekkodalen, der på kortet er betegnet som uopdyrket område og udgøres af den smalle østlige strimmel af det fredede område samt arealet i dalens forlængelse mod sydvest indtil punkt A samt på det af afvandingsprojektet udtagne areal ca. 6,6 ha af matr.nr. 1 a, Aaker sogn, er græsbrug tilladt i samme omfang som hidtil.

De eksisterende skovarealer skal bibeholdes. Forstmæssig pleje og udnyttelse af skoven skal være tilladt. For så vidt angår den på arealet værende fredskov kan omdannelse til nåleskov kun finde sted under iagttagelse af reglerne i skovlovens § 6. Anmeldelse om en påtænkt ændring af den art skal foretages af ejeren, såvel til skovtilsynet som til fredningsnævnet, som da optager forhandling med tilsyn og ejer.

De dyrkede arealer må anvendes til landbrug af enhver art og må tilplantes, ligesom der må opstilles kreaturhegn.

Henkastning og anbringelse af affald og forurenende materiale (bortset fra gødning og midler mod skadedyr og ukrudt på landbrugsarealerne) og etablering af bilophugningspladser er ikke tilladt.

Camping og teltning uden nævnets samtykke eller anlæg af camping- eller sportspladser er ikke tilladt.

Der tilvejebringes ikke stifterbindelser udover den eksisterende fra Ekkodalshuset mod vest, der ophører ved "Jægerhuset", hvor det etablerede trappeanlæg fører ind i

statsskoven Almindingen og herfra videre ad den af stats-skovvæsenet projekterede sti til "Springbakkehus". Ved "Ekkodalshuset" er og ved "Springbakkehus" vil blive anlagt offentlig parkeringsplads. Bornholms skovdistrikt er villigt til at anlægge stien på statsskovområdet.

De helt udyrkede og skovbevoksede arealer, hvortil der fører offentlig vej eller sti, skal i tiden fra kl. 7 til solnedgang være åbne for almenheden for færdsel til fods samt for kortvarigt ophold på eget ansvar. De pågældende må ikke tænde ild eller ryge. Et par gange om året kan ejeren af nævnte arealer på jagtdage ved særskilt opslag eller bekendtgørelse forbyde publikum adgang til arealerne.

I skov må færdsel og ophold kun finde sted på eksisterende veje og stier.

5. Erstatning til de af fredningssagen omfattede lodsejere, herunder omkostninger.

a. Overfredningsnævnet er med fredningsplanudvalget enigt i at finde det af fredningsnævnet anvendte niveau for landbrugsmæssigt tab for højt. For så vidt angår lb.nr.^e 3, 4, 6 og 11 er erstatningen fastsat ved taksation, for så vidt angår 4, 6 og 11 i overensstemmelse med Overfredningsnævnets tilbud; lb.nr. 3 har ved taksation fået tilkendt 80.000 kr., medens Overfredningsnævnets tilbud lød på 70.000 kr. Med øvrige ejere opnåedes forlig.

Beløbene er anført i konklusionen.

b. Overfredningsnævnet har besluttet at tilkende 6.150 kr. i omkostninger særlig i anledning af afvandings-spørgsmålene, heraf 2.150 kr. til landbrugsfaglig bistand. Endvidere er tilkendt lb.nr. 3, proprietær P. A. Müller, 1.000 kr. Andre påstande om omkostninger har ikke kunnet imødekommes.

Omkostningsbeløbene forrentes ikke.

6. Fordyrelse for de i afvandingssagen interesserede lodsejere i anledning af, at en del af de fredede arealer er udgået af afvandingssagen.

Overfredningsnævnet kan tiltræde de af Det Danske Hedeselskabs Grundforbedringsvirksomhed foretagne beregninger, hvorefter fordyrelsen for de i afvandingssagen interesserede lodsejere andrager 21.850 kr. og de kapitaliserede vedligeholdelses- og driftsudgifter vedrørende pumpestationerne til 25.000 kr. og har tilkendt de nævnte beløb.

Disse beløb, ialt 46.850 kr., forrentes med 10 % p.a. fra den 20. april 1971, og indbetales efter aftale med afvandingsudvalget til landbrugsministeriet, 1. afdeling, 3. kontor (j.nr. 3125/²⁻¹²), hvorfra sidstnævnte beløb 25.000 kr. + renter udbetales senere til administration af et offentligt pumpelag, når dette er oprettet i henhold til landbrugsministeriets bekendtgørelse af 6. marts 1970 kap. IX, b.

Et kort nr. 6-101 udvisende det fredede areal m.m., der udgør ca. 160 ha, er vedhæftet nærværende kendelse.

T h i b e s t e m m e s :

Den af fredningsnævnet for Bornholms amts fredningskreds den 23. marts 1970 afsagte kendelse stadfæstes med de nævnte ændringer, hvorefter følgende ejendomme er omfattet af fredningen:

Matr.nr. 193 ao, 7 f, del af 318, 7 g, 7 h, 174 a, 174 b, 174 c, 174 h, 7 k, del af 174 e, 7 l, del af 7 i, del af 7 a og del af 9 b, alle/Vestermarie sogn, og 1 n, 1 o, 1 p, 1 q, 1 r, 1 s, 1 t, 1 u, 1 z, 1 æ, 1 ø, 1 aa, 1 bb, 1 be, 1 bc, 235, del af 1 a, 1 x, 1 bd, 1 aq, 1 ar, 1 as, 1 mm,

1 ab, 97 c, del af 1 c, alle af Aaker sogn.

I. I erstatning er udbetalt:

<u>Lb.nr.</u>	<u>matr.nr.</u>	<u>navn og adresse.</u>	<u>Beløb kr.</u>
2 a.	1 <u>c</u> , Aaker sogn	Direktør O.B.Müller, Almindingen Savværk A/S	7.500,00
3.	1 a m.fl. smst.	Proprietær P.A.Barfoed Müller, "Vallensgård".	80.000,00
4.	1 <u>x</u> , 1 <u>bc</u> 1 <u>bd</u> . smst. 193 <u>ao</u> Vestermarie	Avlsbruger Elvin Jensen	10.000,00
5.	7 <u>f</u> smst.	Gårdejerne Markus Land- schoff og Hans Andr. Ipsens bo v/lrs. Skovgaard-Sø- rensen, Nexø.	2.500,00
6.	218 smst.	Avlsbruger Pouli Munk Møller, Dyrstensholm	6.000,00
7.	7 <u>g</u> m.fl. smst.	Gårdejer Aage Jørgen Sørensen, Moselund	4.000,00
8.	7 <u>k</u> smst.	Hr. Aksel Andreas Jør- gensen, Mosehøj	3.000,00
9.	174 <u>e</u> smst.	Avlsbruger Ejner Pe- dersen, Vestermarie	1.300,00
10.	7 <u>i</u> , 7 <u>l</u> , smst.	Avlsbruger Jens Ma- thias Pihl, Mosevang.	2.000,00
11.	7 <u>a</u> smst.	Gårdejer Daniel Knud- sen, "Kærgård"	23.000,00
12.	1 <u>aq</u> , m.fl. Aaker sogn	Gårdejer Egon Jensen, "Baunegård"	1.000,00
13.	1 <u>ab</u> , 97 <u>c</u> smst.	Gårdejer Johannes Dam Petersen	1.000,00
14.	9 <u>b</u> Vestermarie	Avlsbruger Valdemar Jul. Munch, Lundsminde	<u>2.000,00</u>
		Ialt	<u>143.300,00</u> =====

med 10 % p.a. fra den 1. januar 1970
til udbetalingen.

II. Omkostninger.

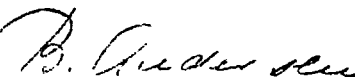
1. I anledning af afvandingsspørgsmålene er udbetalt til landsretssagfører K. Skovgård-Sørensen ..... 6.150,00 kr.

2. Til lb.nr. 3, proprietær P.A.B. Müller til advokatbistand er udbetalt ..... 1.000,00 " ialt 7.150,00 kr., der ikke forrentes.

III. Til dækning af merudgifter i forbindelse med afvandingssagen, ialt 46.850,00 kr. + renter 10 % p.a. fra den 20. april 1971 indtil udbetalingsdagen udbetales til landbrugsministeriet, ^{hvorfra} /25.000 kr. + renter som ovenfor udbetales senere til administrationen af det offentlige pumpelag, når dette er oprettet i henhold til landbrugsministeriets bekendtgørelse af 6. marts 1970 kap. IX. b.

Af samtlige beløb udreder staten 3/4 og Bornholms amtsfond 1/4.

Udskriftens rigtighed bekræftes.

B. Andersen

FREDNINGSNÆVNET>

K E N D E L S E

afsagt af fredningsnævnet for Bornholms amts fredningskreds
den 23. marts 1970

er

CITERET FULDT UD I OFN K AF 21/5 1973

KORT>

DISPENSATIONER>

Afgørelser – Reg. nr.: 04623.01

Dispensationer i perioden: 22-08-1997 - 22-12-2006

Fredningsnævnet for Bornholms amts fredningskreds

Dommerkontoret i Rønne
Damgade 4 A, 3700 Rønne

Tlf. 56950145 - Fax. 56950245

Den **22 AUG. 1997**

J.nr. 23/1997

Birger Lindquist
Skørrebrovejen 19
3720 Aakirkeby.

GENPART til, Skov- og Naturstyrelsen
til underretning,
D. h. t. Deres skr. af
J. nr.
+ bilag

REG. NR. 4623.01.

Overfor fredningsnævnet er der ansøgt om tilladelse til på Deres ejendom matr. nr. 174-e Vestermarie, beliggende Skørrebrovejen 19, at etablere et vådområde (4-500 m² stor sø). Projektet er nærmere beskrevet i det til nævnet fremsendte materiale.

Det fremgår af sagen, at området er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973 om fredning af arealer omkring Læsådalén.

I medfør af lov om naturbeskyttelse § 50 stk. 1 meddeler nævnet herved tilladelse til udførelse af det forelagte projekt i overensstemmelse med den indsendte tegning og beskrivelse.

Nævnets afgørelse er enstemmig.

Efter lov om naturbeskyttelse § 66 stk. 2 bortfalder tilladelsen, såfremt den ikke er udnyttet inden 3 år fra dens meddelelse.

Afgørelsen kan efter lov om naturbeskyttelse § 78 stk. 2 indbringes for Naturklagenævnet af offentlige myndigheder, Danmarks Naturfredningsforening og lokale foreninger og lignende, som har en væsentlig interesse i afgørelsen.

Klage indgives skriftligt til fredningsnævnet, Damgade 4 A, 3700 Rønne.

Klagefristen er 4 uger fra den 19. august 1997, hvor afgørel-

Miljø- og Energiministeriet
Skov- og Naturstyrelsen

J.nr. SN 1996 - 12 11 / 6 - 0006 Bil.

Akt. nr. 7

sen er meddelt. En tilladelse må ikke udnyttes før udløbet af klagefristen. Er klage indgivet, kan tilladelsen ikke udnyttes, medmindre Naturklagenævnet bestemmer andet.

Opmærksomheden henledes på, at der eventuelt tillige kræves tilladelse fra andre myndigheder til udførelsen af projektet.

Genpart af denne skrivelse er sendt til Skov- og Naturstyrelsen, Bornholms Amt, Danmarks Naturfredningsforening og Aakirkeby kommune.

F. Schønnemann

Landinspektør Ivar Jørgensen
Nansensgade 5
3740 Svaneke.

Åbent 9.00 - 15.00

GENPART til, Skov- og Naturstyrelsen
til underretning, Fredningsregisteret
D. h. t. Deres skr. af
J. nr.

+ bilag

Den 28. oktober 1998

Sag nr. 41/1998

Deres J.nr. 98013

REG. NR. 4623.01.

Overfor fredningsnævnet er der ansøgt om tilladelse til at genskabe en del af den tidligere sø "Udkæret", som ligger på landbrugsejendommen Birkely, nord for et vandløb, som en lavvandet sø på omtrent 5-6 ha.

Søen agtes etableret på en del af matr. nr. ene 146-e, 193-bp, 225-a, 266 og 267 Vestermarie. Herudover forudsætter projektet sammenlægning af en del af landbrugsejendommene Skovholt, Gulhave, Kærhøj og Smørenggård, ligesom en del af Skovholt og Kærgården vil blive afhændet til sammenlægning med henholdsvis Smørenggård og Myrebygård.

Matr. nr. 193-ao Vestermarie og 1-x, 1-bd og 1-bc Aaker er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973 vedrørende fredning af arealer omkring Læsåen. Arealerne er en del af Vallensgård Mose, og fredningskendelsen fastsætter, at opstemning og udpumpning af vand fra området ikke må finde sted udover det i et på kendelsestidspunktet foreliggende afvandingsprojekt tilladte.

Fredningsnævnet har den 12. oktober 1998 foretaget besigtigelse, hvorunder det oplystes, at ingen lodsejere og myndigheder havde noget at bemærke imod projektet. Danmarks Naturfredningsforening har efterfølgende meddelt sin anbefaling af projektet.

Nævnet finder, at projektet forudsætter en dispensation fra Læså-fredningen, idet det ikke ganske kan udelukkes, at vandgennemstrømningen i Læsåen påvirkes - om end minimalt - af projektet.

Som følge af det anførte og det under besigtigelsen oplyste og iagttagne, meddeler fredningsnævnet herved tilladelse til udførelse af det forelagte naturgenopretningsprojekt.

Nævnets afgørelse er enstemmig.

Efter lov om naturbeskyttelse § 66 stk. 2 bortfalder tilladelsen, såfremt den ikke er udnyttet inden 3 år fra dens meddelelse.

Afgørelsen kan efter lov om naturbeskyttelse § 78 stk. 2 indbringes for Naturklagenævnet af offentlige myndigheder, Danmarks Naturfredningsforening og lokale

adlsn/1996-124/6-0006

foreninger og lignende, som har en væsentlig interesse i afgørelsen.

Klage indgives skriftligt til fredningsnævnet, Damgade 4 A, 3700 Rønne

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt. En tilladelse må ikke udnyttes før udløbet af klagefristen. Er klage indgivet, kan tilladelsen ikke udnyttes, medmindre Naturklagenævnet bestemmer andet.

Opmærksomheden henledes på, at der eventuelt tillige kræves tilladelse fra andre myndigheder til udførelsen af projektet.

Genpart af denne skrivelse er sendt til Skov- og Naturstyrelsen, Bornholms Amt, Danmarks Naturfredningsforening, Aakirkeby kommune, Bornholms Statskovdistrikt, Benny og Lisbeth Lloyd Jensen, Henning Christoffersen, Conrad Rasmussen, Charles Regnarsson og Ejler Kofoed.

F. Schønnemann

Skov- og Naturstyrelsen
Fredningsregisteret
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Hovedmodtager
Bornholms Statsskovdist-
rikt
v/skovrider Søren Friese
Rømersdal
Ekkodalsvej 2
3720 Åkirkeby

for Bornholms Regionskom-
mune
Damgade 4a
3700 Rønne
Tlf. 5695 0145
Fax. 5695 0245

MPS11482/Sagsbeh. BOR
J.nr. 06.11.01.2006-53.6
Deres j.nr.

**Modtaget i
Skov- og Naturstyrelsen**

27 DEC. 2006

22. december 2006

Overfor fredningsnævnet er der ansøgt om tilladelse til på ejendommen matr.nr. 55-o og 45-a Aaker at udtage kalksten fra det fredede brud ved Skelbro. Projektet er nærmere beskrevet i det til nævnet fremsendte materiale.

Det fremgår af sagen, at området er omfattet af Overfredningsnævnets afgørelse af 10. september 1979 om fredning af arealer ved Risebæk, der blandt andet fastsætter:

"....."

Fredningen tilsigter at sikre områdets videnskabelige værdier mod ødelæggelse eller beskadigelse....."

Fredningsnævnet har foretaget besigtigelse. Under besigtigelsen blev det drøftet, at afhentning af materiel i stedet sker fra Limensgade-bruddet.

Dette område er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973 vedr. fredning af arealer ved Læsådalen, der blandt andet fastsætter:

"...Terrainformerne må ikke ændres ved afgravning eller opfyldning eller lignende bortset fra de foranstaltninger, som knytter sig til det tilladte afvandingsprojekt. Tørve- kalk- og grusgravning er ikke tilladt.

....."

Ansøgeren tilkendegav, at ansøgningen om afhentning af kalksten herefter kan angå såvel det fredede brud ved Skelbro som Limensgade-bruddet.

Danmarks Naturfredningsforening og Bornholms Regionskommune har anbefalet, at afhentning af kalksten såvidt muligt sker i Limensgade-bruddet, eventuelt ved udsprængning, fremfor det fredede brud ved Skelbro.

I medfør af § 50, stk. 1 i naturbeskyttelsesloven meddeler nævnet herved dispensation til afhentning af kalksten i Limensgade-bruddet på ejendommen matr. nr. 196-d Aaker, herunder ved udsprængning efter nærmere aftale og ansøgning fra Bornholms Regionskommune og lodsejer-

SNS-121-00109

3.

ne. Fredningsnævnet har herved lagt vægt på, at der alene er tale om en begrænset og helt enkeltstående indvinding af kalksten til brug for restaureringen af Hammershus ruiner ved brug af så vidt muligt oprindelige materialer. Fredningsnævnet har endvidere lagt vægt på, at indvindingen herunder en eventuel udsprængning af kalksten fra Limensgade-bruddet vil bidrage til en fremhævelse af den helt særlige geologi i området.

Nævnets afgørelse er enstemmig.

Efter naturbeskyttelseslovens § 66, stk. 2 bortfalder tilladelsen, såfremt den ikke er udnyttet inden 3 år fra dens meddelelse.

Afgørelsen kan efter naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 2 indbringes for Naturklagenævnet af offentlige myndigheder, Danmarks Naturfredningsforening og lokale foreninger og lignende, som har en væsentlig interesse i afgørelsen.

Klage indgives skriftligt til fredningsnævnet, Damgade 4A, 3700 Rønne.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt. En tilladelse må ikke udnyttes før udløbet af klagefristen. Er klage indgivet, kan tilladelsen ikke udnyttes medmindre Naturklagenævnet bestemmer andet.

Det er en betingelse for Naturklagenævnets behandling af Deres klage, at De indbetaler et gebyr på 500 kr. til Naturklagenævnet. Nævnet vil sende Dem en opkrævning på gebyret, når nævnet har modtaget Deres klage fra fredningsnævnet. Naturklagenævnet vil ikke påbegynde behandlingen af klagen, før gebyret er modtaget. Vejledning om gebyrordningen kan findes på Naturklagenævnets hjemmeside www.nkn.dk/klagegebyr.htm.

Opmærksomheden henledes på, at der eventuelt tillige kræves tilladelse fra andre myndigheder til udførelsen af projektet.

Genpart af denne skrivelse er sendt til Skov- og Naturstyrelsen, Bornholms Regionskommune, Natur og Miljø og Danmarks Naturfredningsforening.

Henrik Engell Rhod

Genpart til : Skov- og Naturstyrelsen Fredningsregisteret
Til Deres orientering.

SCANNET

By- og Landskabsstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Hovedmodtager
Ancher Müller
Almindingsvej 22
3720 Åkirkeby

Damgade 4 A
3700 Rønne
Tlf. 5695 0145
Fax. 5695 0245
bornholm@fredningsnaevn.dk
www.fredningsnaevn.dk

00001660/Sagsbeh. ABM
J.nr. 8902-1.2009.12.4
Vedr.

Modtaget i
By- og Landskabsstyrelsen

30 JULI 2009

28. juli 2009

Overfor fredningsnævnet er der ansøgt om tilladelse til på ejendommen matr. nr. 1-a Aaker, beliggende Almindingsvej 22, 3720 Åkirkeby, at opføre en ny lade. Projektet er nærmere beskrevet i det materiale, der er sendt til fredningsnævnet.

Det fremgår af sagen, at området er omfattet af overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973, der fastsætter blandt andet at:

"Området må ikke yderligere bebygges, og der må ikke opsættes boder, skure, master, hegn, reklamer eller andre udsigtshæmmende eller skæmmende genstande (bortset fra de foran beskrevne to pumpestationer, som sløres ved beplantning). Nødvendige landbrugsbygninger må dog opføres i tilslutning til eller i umiddelbar nærhed af bestående landbrugsbygninger, for så vidt de ikke i væsentlig grad afviger fra bestående bygninger i henseende til udseende og højde."

Fredningsnævnet har foretaget besigtigelse den 17. juli 2009. Under besigtigelsen blev det af Dem anført, at området, hvorpå den eksisterende lade er beliggende, og hvor den nye lade agtes opført, ikke er omfattet af ovennævnte fredning. Under besigtigelsen blev alternative placeringsmuligheder tillige forevist fredningsnævnet. De oplyste endvidere, at laden ønskes opført med dimensioner som ansøgt af hensyn til driften.

Danmarks Naturfredningsforening har oplyst, at placeringen af laden som ansøgt, vil være den mindst ringe af de foreslåede placeringsmuligheder.

Friluftsrådet har oplyst ikke at have bemærkninger til det ansøgte.

Bornholms regionskommune har vurderet, at den ansøgte lade er en bygning, der er nødvendig for ejendommens drift. Da ansøgeren, såfremt den nuværende ansøgning ikke imødekommes, vil kunne placere laden på marken lige udenfor fredningsgrænsen, hvilken placering vurderes som værende mindre hensigtsmæssig end den ansøgte, har regionskommunen ingen bemærkninger

BLS-121-00126 akt 3

til det ansøgte. Såfremt fredningsnævnet meddeler tilladelse til det ansøgte, vil regionskommunen være indstillet på at meddele landzonetilladelse til opførelse af laden.

Miljøcenter Roskilde har tilsluttet sig regionskommunens vurderinger.

Fredningsnævnets afgørelse

Henset til det fredningskendelsen bilagte kortmateriale, lægger fredningsnævnet til grund, at området, hvorpå laden påtænkes opført, er omfattet af fredningen.

I medfør af § 50, stk. 1, i naturbeskyttelsesloven meddeler nævnet herved dispensation til udførelse af projektet, på vilkår, at ladens bygningsside ind mod den nuværende bevoksningsgrænse ikke placeres tættere på beplantningen end den nuværende bygning, samt at bygningssider og tag opføres i grå materialer.

Nævnets afgørelse er enstemmig.

Efter naturbeskyttelseslovens § 66, stk. 2, bortfalder tilladelsen, såfremt den ikke er udnyttet inden 3 år fra dens meddelelse.

Afgørelsen kan efter naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 3, indbringes for Naturklagenævnet af Dem, offentlige myndigheder, Danmarks Naturfredningsforening og lokale foreninger og lignende, som har en væsentlig interesse i afgørelsen.

Klage indgives skriftligt til fredningsnævnet, Damgade 4A, 3700 Rønne.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt. En tilladelse må ikke udnyttes før udløbet af klagefristen. Er klage indgivet, kan tilladelsen ikke udnyttes medmindre Naturklagenævnet bestemmer andet.

Det er en betingelse for Naturklagenævnets behandling af Deres klage, at De indbetaler et gebyr på 500 kr. til Naturklagenævnet. Nævnet vil sende Dem en opkrævning på gebyret, når nævnet har modtaget Deres klage fra fredningsnævnet. Naturklagenævnet vil ikke påbegynde behandlingen af klagen, før gebyret er modtaget. Vejledning om gebyrordningen kan findes på Naturklagenævnets hjemmeside www.nkn.dk/klagegebyr.htm.

Opmærksomheden henledes på, at der eventuelt tillige kræves tilladelse fra andre myndigheder til udførelsen af projektet.

Genpart af denne skrivelse er sendt til By- og Landskabsstyrelsen, Bornholms Regionskommune, Natur og Miljø, Miljøcenter Roskilde, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening.

Henrik Engell Rhod
Genpart til : By- og Landskabsstyrelsen

Til orientering

FREDNINGSNÆVNET FOR BORNHOLM

Modtaget i
By- og Landskabsstyrelsen

- 5 NOV. 2009

By- og Landskabsstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Hovedmodtager
Karl-Aage Larsen
Kastruphusvej 15
2770 Kastrup

Damgade 4 A
3700 Rønne
Tlf. 5695 0145
Fax. 5695 0245
bornholm@fredningsnaevn.dk
www.fredningsnaevn.dk

00001796/Sagsbeh. HER
J.nr. 8902-1.2009.21.4
Vedr.

2. november 2009

Overfor fredningsnævnet er der ansøgt om tilladelse til på ejendommen matr. nr.7-f og 7-k Vestermarie, beliggende Skørrebrovejen 12, 3720 Aakirkeby, at etablere en sø. Projektet er nærmere beskrevet i det materiale, der er sendt til fredningsnævnet.

Det fremgår af sagen, at ejendommen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973, hvoraf blandt andet fremgår, at terrænformerne ikke må ændres ved afgravning eller opfyldning eller lignende bortset fra foranstaltninger knyttet til et tilladt afvandingsprojekt.

Danmarks Naturfredningsforening har meddelt ikke at have bemærkninger til projektet.

Miljøcenter Roskilde har vurderet, at det ansøgte er i strid med fredningens intentioner og bestemmelsen om, at der ikke må foretages terrænændringer. Området er udpeget som Natura 2000-område.

Fredningsnævnet meddeler herved afslag til det ansøgte projekt, idet etableringen af søen findes i direkte strid med fredningens klare forbud mod ændring af terrænets former, og da det efter det foreliggende ikke vurderes, at projektet vil understøtte fredningens formål på en sådan måde, at der kan være grundlag for en dispensation.

Nævnets afgørelse er enstemmig.

Afgørelsen kan efter naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 3, indbringes for Naturklagenævnet af Dem, offentlige myndigheder, Danmarks Naturfredningsforening og lokale foreninger og lignende, som har en væsentlig interesse i afgørelsen.

Klage indgives skriftligt til fredningsnævnet, Damgade 4A, 3700 Rønne.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt.

Det er en betingelse for Naturklagenævnets behandling af Deres klage, at De indbetaler et gebyr på 500 kr. til Naturklagenævnet. Nævnet vil sende Dem en opkrævning på gebyret, når nævnet har modtaget Deres klage fra fredningsnævnet. Naturklagenævnet vil ikke påbegynde behandlingen af klagen, før gebyret er modtaget. Vejledning om gebyrordningen kan findes på Naturklagenævnets hjemmeside www.nkn.dk/klagegebyr.htm.

Genpart af denne skrivelse er sendt til By- og Landskabsstyrelsen, Bornholms Regionskommune, Natur og Miljø, Miljøcenter Roskilde, Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening.

Henrik Engell Rhod

Genpart til : By- og Landskabsstyrelsen
Til orientering

Modtaget

23 SEP. 2009

Retten på Bornholm

.....
MILJØMINISTERIET

Miljøcenter Roskilde

Fredningsnævnet for Bornholm
Retten på Bornholm
Damgade 4 A
3700 Rønne

Vand- og naturområdet
J.nr. ROS-412-00684
Ref. lanth
Den 22. september 2009

**Ansøgning om dispensation til etablering af ny sø på ejendommen
matr. nr. 7f og 7k Vestermarie**

Ansøgning

Bornholms Regionskommune har ved mail af 21. september 2009 fremsendt supplerende materiale til en tidligere fremsendt ansøgning fra Andreas Lund Povlsen om dispensation til gravning af en ny sø på ovennævnte ejendom.

Det fremgår af ansøgningen, at ansøger ønsker at grave en sø på ca. 1.000 m². Det opgravede materiale skal fordeles på ejendommen. Der ikke i ansøgningen redegjort for formålet med søen.

Da ansøgningen berører et Natura 2000 område, har Miljøcenter Roskilde anmodet Bornholms Regionskommune om en vurdering af det ansøgte i forhold til områdets udpegningsgrundlag.

Fredningsforhold

Ejendommen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973 vedrørende arealer omkring Læsådalen.

Af kendelsens fremgår bl. a., at terrænformerne ikke må ændres ved afgravning eller opfyldning eller lignende bortset fra foranstaltninger knyttet til et tilladt afvandingsprojekt.

Bornholms Regionskommunes bemærkninger

Bornholms Regionskommune har i forbindelse med fremsendelse af sagen anført, at kommunen er sindet at meddele en landzonetilladelse, såfremt fredningsnævnet meddeler dispensation fra fredningen.

Fredningsnævnet

for

8802

21/2009

M:\Personlig\administration\oversendelser til FN bornholm\7k vestermarie ny sø.doc

Kommunen anfører, at området også er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, som beskyttet naturtype. Det er ikke oplyst, hvorvidt kommunen er sindet at meddele dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3.

Miljøcenter Roskildes bemærkninger

Miljøcentret har vurderet ansøgningen ud fra det fremsendt ansøgningsmateriale og kommunens bemærkninger.

Det er miljøcentrets vurdering, at det ansøgte projekt er i strid med fredningens intentioner og bestemmelsen om, at der ikke må foretages terræændringer.

Området er udpeget som Natura 2000 område. Der henvises i den forbindelse til den af Bornholms Regionskommune udarbejdede vurdering, som konkluderer, at etablering af den ansøgte sø ikke i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke Natura 2000 området væsentligt eller medføre beskadigelse/ødelæggelse af planter arter eller yngle- eller rasteområder for de dyrearter, der fremgår af bilag IV.

Med venlig hilsen

Lars Thinn

72 54 80 75

lanth@ros.mim.dk

Bilag:

- sagens akter
- kortbilag

Kopi til orientering:

Bornholms Regionskommune (teknikogmiljø@brk.dk)

FREDNINGSNÆVNET FOR BORNHOLM

Damgade 4 A
3700 Rønne
Tlf. 99 68 83 03

Naturstyrelsen
Ekkodalsvejen
3720 Aakirkeby

Er behandlet i Miljø- og
Fødevareklagenævnet med sags nr.
23/04366. [Klik her for at se afgørelsen.](#)

bornholm@fredningsnaevn.dk
www.fredningsnaevn.dk
J.nr. FN-BOR-07-2020
og
FN-BOR-08-2020

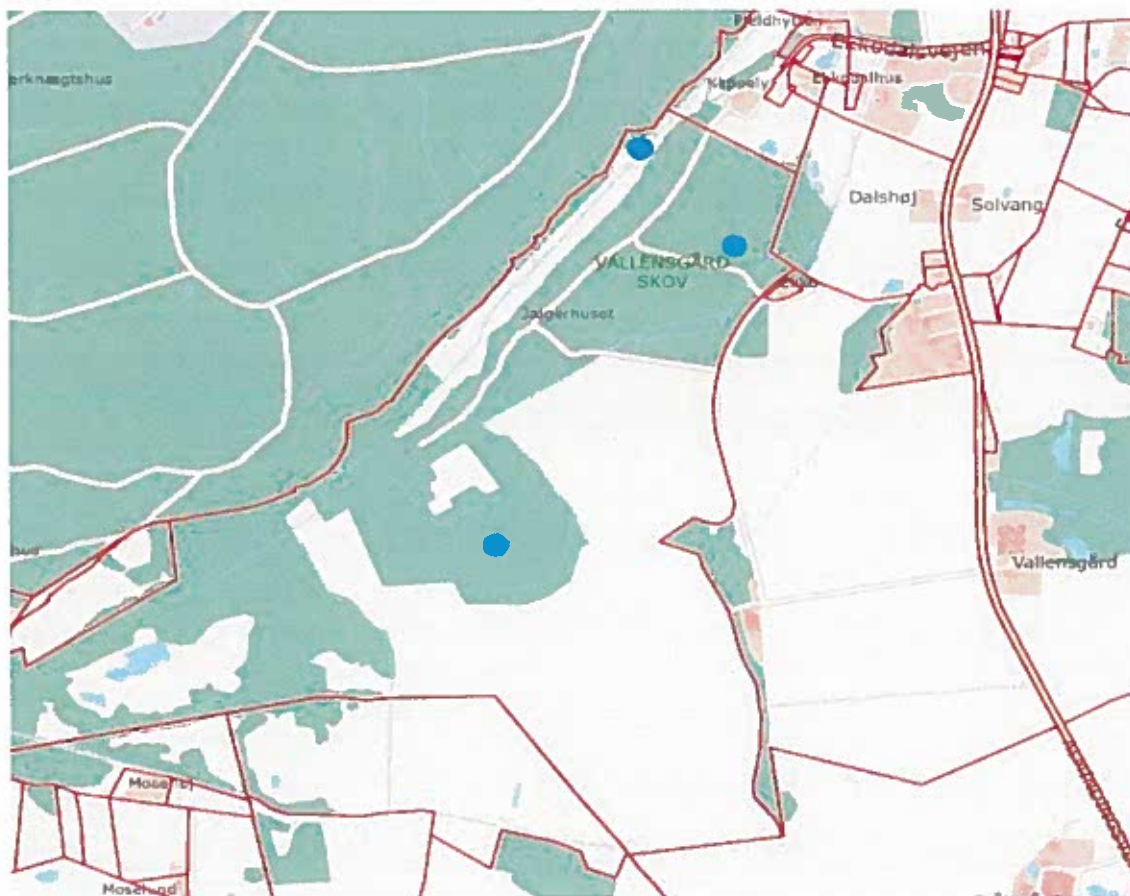
Den 4. maj 2020

Overfor fredningsnævnet er der den 17. februar 2020 ansøgt om tilladelse til i forbindelse med et naturgenopretningsprojekt kaldet "Ekkodalens Moser", at foretage en regulering og belægning af stiforbindelser, herunder etablering af en plankebro, i Ekkodalen samt etablering af en ny trampesti ved Egeholmen. Begge områder er en del af matr.nr. 255 Aaker.

Endvidere er der overfor fredningsnævnet den 5. marts 2020 ansøgt om tilladelse til i forbindelse med samme naturgenopretningsprojekt at foretage naturgenopretning af området Vallensgård, der er en del af matr.nr. 255 Aaker.

Begge projekter er nærmere beskrevet i det materiale, der er indgivet til fredningsnævnet.

Ejendommen fremgår af dette kortudsnit:

Sagens oplysninger

Ejendommen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973 om fredning af arealer omkring Læsådalen (Læsåfredningen). Fredningen blev etableret som led i gennemførelsen af et større afvandingsprojekt i området. Fredningsbestemmelserne fastsætter blandt andet:

” ...

Området må ikke yderligere bebygges, og der må ikke opsættes boder, skure, master, hegn, reklamer eller andre udsigtshæmmende eller skæmmende genstande (bortset fra de to på kortet angivne pumpestationer på matr.nr. 1 a, Aaker, og matr.nr. 7a, Vestermarie, som sløres ved beplantning).

...

Bortset fra, hvad der følger af afvandingsprojektet, må afvanding, ændring og regulering af vandløb og sænkning af vandstand ikke finde sted. Eksisterende drænledninger indenfor området kan opretholdes og fornys (uden udvidelse). Opstemning og oppumpning af vand fra området må ikke finde sted udover det ved afvandingsprojektet tilladte, og den af ejerne af lb.nr. 2 (matr.nr. 1c, Aaker) og lb.nr. 11 (matr.nr. 7a, Vestermarie) praktiserede, der er i overensstemmelse med § 3 i vandløbsloven (landbrugsministeriets bekendtgørelse af 6. marts 1970).

...

Terrænformerne må ikke ændres ved afgravning eller opfyldning eller lignende, bortset fra de foranstaltninger, som knytter sig til det tilladte afvandingsprojekt.

...

Der tilvejebringes ikke stiforbindelser udover den eksisterende fra Ekkodalshuset mod vest, der ophører ved "Jægerhuset", hvor det etablerede trappeanlæg fører ind i statsskoven Almindingen og herfra videre ad den af statsskovvæsenet projekterede sti til "Springbakkehus". Ved "Ekkodalshuset" er og ved "Springbakkehus" vil blive anlagt offentlig parkeringsplads. Bornholms skovdistrikt er villigt til at anlægge stien på statsskovområdet.

...”

Natura 2000 forhold:

Bornholms Regionskommune har om Natura 2000-forholdene nærmere anført, at stiforløbet i Ekkodalen og den nye sti til Egeholmen er beliggende i Natura 2000-område 242 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne.

Stien i Ekkodalen etableres som ny belægning og plankebro på en eksisterende trampesti. Der er ikke kortlagt hverken habitatnaturtyper eller levesteder der, hvor stien er. Der er en eksisterende sti og dermed færdsel på stien. Der er mere end 600 m til Vallensgårds mose, som er nærmeste kortlagte potentielle levested for arter på udpegningsgrundlaget. Etablering af belægning og plankebro på stien vurderes derfor ikke at medføre en væsentlig påvirkning af Natura 2000-området.

Stien til Egeholmen placeres imellem to arealer kortlagt som habitatnaturtypen elle- og askeskov og på en kort strækning langs kanten af et areal kortlagt som habitatnaturtypen bøg på mor. Stien vurderes ikke at påvirke de kortlagte habitatnaturtyper. Der er kortlagt potentielle yngelokaliteter for fuglearterne plette rørvagtel og rørhøg i Vallensgårds mose sydvest for stien. Påvirkning fra etablering og brug af stien er vurderet i Miljøstyrelsens miljøkonsekvensrapport for projektet, hvor det konkluderes, at den nye sti til Egeholm er

placeret gennem skov og buskads i en afstand større end 300 meter fra fuglenes yngle- og levesteder, så den vil bevirke til en ubetydelig forstyrrelse af fuglene på udpegningsgrundlaget. Bornholms Regionskommune vurderer på denne baggrund, at etablering af stien ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af Natura 2000-området.

For så vidt angår Natura 2000-forholdene vedrørende Vallenskær-området har Bornholms Regionskommune anført, at dele af området er beliggende i eller grænser op til Natura 2000-område nr. 186 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne, som indeholder habitatområde H162 og fuglebeskyttelsesområde F80.

Projektets aktiviteter sker helt overvejende uden for Natura 2000-området. Ved projektet sker der kun en ubetydelig påvirkning af hydrologien i Vallensgård Mose. Etableringen af et vådområde og ophør med intensiv drift på de tilgrænsende arealer vil reducere næringstilførslen til Natura 2000-området. Arealet med tidvis våd eng, næringsrige søer og kransnålalgesøer vil udvides uden for habitatområdet (mod øst og syd), ligesom også arealet med potentielle levesteder for arter og fugle på udpegningsgrundlaget her vil øges. Projektets tiltag vil således kunne bidrage til at sikre en udvidelse af arealet med habitatnaturtypen tidvis våd eng samt en forbedring af bevaringstilstanden for de eksisterende naturtyper og deres karakteristiske arter.

Ingen af de fem arter på udpegningsgrundlaget for habitatområdet (bred vandkalv, lys skivevandkalv, stor vandsalamander, Bechsteins flagermus og damflagermus) er registreret inden for projektområdet i perioden 2014-2019, og det vurderes at projektet vil være uden væsentlig betydning for deres potentielle levesteder i habitatområdet.

Blandt fuglearterne på udpegningsgrundlaget er syv af de ni arter observeret i området i perioden 2014-2019, mens én er registreret før 2014. Rød glente, rørhøg, trane og rødrygget tornskade er registreret som ynglefugle, mens engsnarre er registreret som syngende. Inden for projektområdet er der kortlagt levesteder for plettet rørvagtel og rørhøg.

Etablering af nye vådområder og ekstensivering af driften i Vallenskær vil skabe variation i landskabet i form af søer, vade og fugtige arealer, hvilket vil betyde et større fødegrundlag og flere ynglehabitater for fugle i fuglebeskyttelsesområdet. Det vurderes derfor, at projektet vil påvirke fuglelivet i Natura 2000-området positivt. Herunder vil arter som rørhøg og trane ret hurtigt efter etableringen af et nyt vådområde kunne anvende Vallenskær til fødesøgning, mens arter som plettet rørvagtel og engsnarre formentlig med tiden vil kunne bruge vådområdet som fouragerings- og yngleområde.

Bornholms Regionskommune vurderer på den baggrund, at projektet vil have en mindre-moderat positiv effekt på naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget i Natura 2000-området.

Vedrørende Bilag IV-arter:

Miljøstyrelsen har udarbejdet en miljøkonsekvensrapport for projektet "Ekkodalens Moser". Det fremgår af rapporten blandt andet, at følgende Bilag IV-arter træffes i eller nær projektområdet: Markfirben, stor vandsalamander, løvfrø, springfrø, grøn mosaikguldsmed, bred vandkalv, lys skivevandkalv samt en række arter af flagermus, hvis der findes egnede habitater. Det fremgår endvidere, at der i projektområdet er observationer af løvfrø i fire vandhuller. Områderne ligger i Kærgård Mose og i kanten af Thorevandet. I Thorevandet er også registreret Stor vandsalamander, og i Ekkodalen er en række flagermusarter registreret.

Det konkluderes i miljøkonsekvensrapporten, at stiprojektet ikke vil påvirke eksisterende levesteder eller bestande for bilag IV-arter væsentligt.

Det er også Bornholms Regionskommunes vurdering, at de ansøgte stiforløb ikke vil påvirke mulige levesteder for Bilag IV-arter, idet de ikke berører vandhuller, og idet de ikke vurderes at påvirke forhold af betydning for flagermus. Bornholms Regionskommune vurderer på den baggrund, at de ansøgte stier ikke kan ødelægge eller beskadige yngle- eller rasteområder for Bilag IV-arter.

Det konkluderes i miljøkonsekvensrapporten endvidere, at naturgenopretningen i Vallenskær-området vil skabe nye potentielle levesteder for Bilag IV-padder samt forbedrede fourageringsmuligheder for flagermus, og at det derfor vil have en væsentlig positiv effekt på bilag IV-arter. Projektet vil derudover ikke påvirke eksisterende levesteder eller bestande for bilag IV-arter væsentligt.

Bornholms Regionskommune vurderer på baggrund af miljøkonsekvensrapporten, at det ansøgte ikke kan ødelægge eller beskadige yngle- eller rasteområder for Bilag IV-arter, men tværtimod vil medføre en positiv påvirkning af levestederne til gavn for Bilag IV-arterne.

Fredningsnævnet har den 22. april 2020 foretaget besigtigelse.

Bornholms Regionskommune, Danmarks Naturfredningsforening og Friluftsrådet har anbefalet projekterne. Kommunen har anført blandt andet, at den ansøgte nye trampesti ved Egeholmen ikke vurderes at kræve dispensation fra fredningsbestemmelserne for så vidt angår selve traceet, da der ikke foretages terrænændringer, og da der i forvejen i en længere årrække har været slået en sti hen til Egeholmen.

Miljøstyrelsen har oplyst, at styrelsen ikke har bemærkninger til kommunens vurdering af ansøgningernes påvirkning af Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag eller påvirkning af Bilag IV-arter

Fredningsnævnets afgørelse

I medfør af § 50, stk. 1 i naturbeskyttelsesloven meddeler nævnet herved dispensation til begge projekter, hvorved bemærkes, at en dispensation til etablering af traceet for trampestien til Egeholmen er uformøden, da der er konstateret en mangeårig eksisterende slået sti, hvor trampestien skal forløbe.

Fredningsnævnet lægger ved sin afgørelse vægt på, at projekterne samlet og overordnet er udtryk for en naturgenopretning, der i det væsentlige vil føre området tilbage til før afvandingsprojektet i området, som blandt andet fredningskendelsen skulle regulere, og at projekterne vil bidrage til at fremme både områdets naturværdier og rekreative værdier. Fredningsnævnet lægger endvidere vægt på, at terrænarbejderne i forbindelse med opgraderingen af stiforløbene er beskedne og velindpasset i omgivelserne, ligesom terrænarbejderne i forbindelse med naturgenopretningen af Vallenskær-området ikke rækker længere end naturgenopretningen kræver.

Nævnets afgørelse er enstemmig.

Dispensationen må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet. Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at tilladelsen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er givet.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge lov om naturbeskyttelse § 87 afgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledning på klagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i nævnet fra og med den 1. februar 2017. Nævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis

- 1) klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves,
- 2) klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller
- 3) klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence.

Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af frist for efterkommelse af afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i klagenævnet, tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis

- 1) der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller
- 2) klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen.

Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis nævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

Modtagere af denne afgørelse

Kopi af denne afgørelse er sendt til Miljøstyrelsen, Bornholms Regionskommune, Danmarks Naturfredningsforening, Foreningen Bornholm, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening.

Henrik Engell Rhod

FREDNINGSNÆVNET FOR BORNHOLM

Damgade 4 A
3700 Rønne
Tlf. 99 68 83 03

Naturstyrelsen
Ekkodalsvejen
3720 Aakirkeby

bornholm@fredningsnaevn.dk
www.fredningsnaevn.dk
J.nr. FN-BOR-13-2020
Den 15. juni 2020

Fredningsnævnet har den 29. maj 2020 fra Bornholms Regionskommune modtaget en ansøgning af 18. maj 2020 fra Naturstyrelsen om dispensation til at forlægge et eksisterende stiforløb gennem Ekkodalen, del af matr.nr. 255, Aaker, således, at der etableres et nyt stiforløb langs dalens kant mod sydøst. Projektet er nærmere beskrevet i det materiale, der er sendt til fredningsnævnet.

Ejendommen er markeret på dette kortudsnit:

Sagens oplysninger

Ejendommen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973 om fredning af arealer omkring Læsådalen (Læsåfredningen). Fredningsbestemmelserne fastsætter blandt andet:

”...

Terrænformerne må ikke ændres ved afgravning eller opfyldning eller lignende, bortset fra de foranstaltninger, som knytter sig til det tilladte afvandingsprojekt.

Der tilvejebringes ikke stiforbindelser udover den eksisterende fra Ekkodalshuset mod vest, der ophører ved "Jægerhuset", hvor det etablerede trappeanlæg fører ind i statsskoven Almindingen og herfra videre ad den af statsskovvæsenet projekterede sti til "Springbakkehus". Ved "Ekkodalshuset" er og ved "Springbakkehus" vil blive anlagt offentlig parkeringsplads. Bonholms skovdistrikt er villigt til at anlægge stien på statsskovområdet.

..."

Fredningsnævnet har den 4. maj 2020 (FN-BOR-07-2020 og FN-BOR-08-2020) meddelt dispensation til blandt andet en regulering og opgradering af det eksisterende stiforløb gennem Ekkodalen.

Vedrørende Natura 2000 og Bilag IV-arter:

Bornholms Regionskommune har vurderet, at projektet ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af et Natura 2000-område eller påvirke mulige levesteder for Bilag IV-arter.

Danmarks Naturfredningsforening har anbefalet projektet og anført blandt andet "...at den foreslåede ændring af stiforløbet i Ekkodalen er en rigtig god ide. Dels af hensyn til vandrefalkene, som i år har vist interesse for deres gamle yngleplads fra artens tidligere historie på Bornholm. [...] Omlægningen af stien giver også mulighed for at genslynge åforløbet, hvilket vil forbedre hydrologien i området samt skabe bedre natur."

Friluftsrådet har anbefalet projektet og anført blandt andet "...vi finder denne nye linjeføring værende en forbedring i forhold til det oprindelige sti-projekt [...]. Det vil være en fordel for såvel fuglelivet - herunder eventuelle Vandrefalke - som for engplante-vegetationen, at der ikke anlægges en sti med spang osv. midt i engen langs med Læså. Samtidig vil å-forløbet gives bedre muligheder for at opnå et mere naturligt forløb. Da adgangen til stien op i Almindingen ved Fuglesangsrenden fortsat bevares, vil et ændret stiforløb i skovkanten mod sydøst totalt give en bedre oplevelse af Ekkodalens klipper - samt naturen på stedet i det hele taget."

Miljøstyrelsen har i forbindelse med nævnets behandling af sagerne, hvori nævnet traf afgørelse den 4. maj 2020 (FN-BOR-07-2020 og FN-BOR-08-2020) oplyst, at man ikke har bemærkninger til kommunens vurdering af påvirkningen af Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag eller påvirkning af Bilag IV-arter.

Fredningsnævnet har ikke foretaget besigtigelse i denne sag.

Fredningsnævnets afgørelse

I medfør af § 50, stk. 1 i naturbeskyttelsesloven meddeler nævnet herved dispensation til udførelse af det nu forelagte projekt. Nævnet lægger herved navnlig vægt på, at en forlægning af stien som ansøgt vil bidrage til at fremme både dalens naturværdier og rekreative værdier.

Nævnets afgørelse er enstemmig.

Tilladelsen må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet. Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at tilladelsen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er givet.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevarerklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge lov om naturbeskyttelse § 87 afgives via Miljø- og Fødevarerklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledning på klagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevarerklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i nævnet fra og med den 1. februar 2017. Nævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevarerklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevarerklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis

- 1) klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves,
- 2) klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller
- 3) klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevarerklagenævnets kompetence.

Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af frist for efterkommelse af afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i klagenævnet, tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis

- 1) der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller
- 2) klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen.

Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis nævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

Modtagere af denne afgørelse

Kopi af denne afgørelse er sendt til Miljøstyrelsen, Bornholms Regionskommune, Danmarks Naturfredningsforening, Foreningen Bornholm, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening.

Henrik Engell Rhod

FREDNINGSNÆVNET FOR BORNHOLM

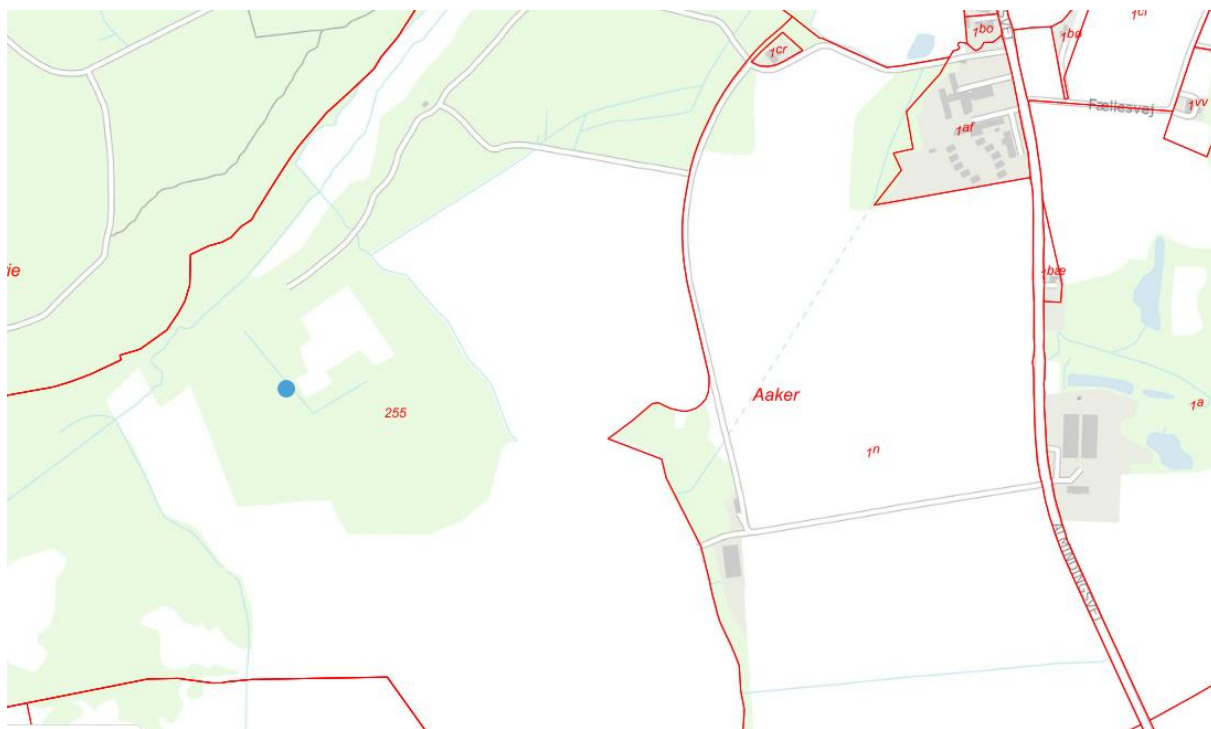
Damgade 4 A
3700 Rønne
Tlf. 99 68 83 03

bornholm@fredningsnaevn.dk
www.fredningsnaevn.dk
J.nr. FN-BOR-21-2021
Den 20. oktober 2021

Naturstyrelsen Bornholm

Overfor fredningsnævnet er der den 1. september 2021 ansøgt om tilladelse at anlægge spang/gangbro på trampestien ved Egeholmen ved Ekkodalen på ejendommen matr.nr. 255, Aaker. Projektet skal forbedre den eksisterende stiforbindelse ved Egeholmen, da stiforbindelsen går gennem et område, der er meget vådt om vinteren.

Ejendommen og projektets placering er markeret på dette kortudsnit:

Sagens oplysninger

Ejendommen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973 om fredning af arealer omkring Læsådalen (Læsåfredningen). Fredningen blev etableret som led i gennemførelsen af et større afvandingsprojekt i området. Fredningsbestemmelserne fastsætter blandt andet:

”...

Området må ikke yderligere bebygges, og der må ikke opsættes boder, skure, master, hegn, reklamer eller andre udsigtshæmmende eller skæmmende genstande (bortset fra de to på kortet angivne pumpestationer på matr.nr. 1 a, Aaker, og matr.nr. 7a, Vestermarie, som sløres ved beplantning).

...

Terrænformerne må ikke ændres ved afgravning eller opfyldning eller lignende, bortset fra de foranstaltninger, som knytter sig til det tilladte afvandingsprojekt.

...

Der tilvejebringes ikke stiforbindelser udover den eksisterende fra Ekkodalshuset mod vest, der ophører ved "Jægerhuset", hvor det etablerede trappeanlæg fører ind i statsskoven Almindingen og herfra videre ad den af statsskovvæsenet projekterede sti til "Springbakkehus". Ved "Ekkodalshuset" er og ved "Springbakkehus" vil blive anlagt offentlig parkeringsplads. Bornholms skovdistrikt er villigt til at anlægge stien på statsskovområdet.

...”

Fredningsnævnet har den 4. maj 2020 meddelt dispensation til naturgenopretningsprojektet – ”Ekkodalens moser” - og har i forbindelse med afgørelsen udtalt, at en dispensation til etablering af traceet for trampestien til Egeholmen er uforholdsmæssig, da der er konstateret en mangeårig eksisterende slået sti, hvor trampestien skal forløbe.

Det fremgår af ansøgningen, at spangene vil blive ca. 50-75 cm brede og bestå af to brædder ved siden af hinanden placeret på tværstivere i træ, idet tværstivere lægges direkte på jorden.

Bornholms Regionskommune har udtalt, at det ansøgte indebærer et mere omfattende anlægsarbejde end omhandlet i nævnets afgørelse af 4. maj 2020, og som også visuelt vil ændre områdets udtryk, hvorfor det er kommunens vurdering, at projektet kræver dispensation. Kommunen vurderer, at det ansøgte ikke er i modstrid med fredningens formål.

Regionskommunen har om Natura 2000 forhold m.m. udtalt, at området er beliggende i Natura 2000-område 242 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne. Gangbroen ved Egeholmen placeres mellem to arealer kortlagt som habitatnaturtypen elle- og askeskov og på en kort strækning langs kanten af et areal kortlagt som habitatnaturtypen bøg på mor. Den vurderes ikke at påvirke de kortlagte habitatnaturtyper. Der er kortlagt potentielle ynglelokaliteter for fuglearterne plettet rørvagtel og rørhøg i Vallensgårds mose sydvest for stien. Gangbroen etableres på en eksisterende sti, der bliver nemmere at færdes på og derfor måske også mere besøgt. Påvirkning fra brugen af stien er vurderet i Miljøstyrelsens miljøkonsekvensrapport for projektet (det samlede naturgenopretningsprojekt), hvor det konkluderes, at stien til Egeholm er placeret gennem skov og buskads i en afstand større end 300 meter fra fuglenes yngle- og levesteder, så den vil bevirke en ubetydelig forstyrrelse af fuglene på udpegningsgrundlaget. Bornholms Regionskommune vurderer på denne baggrund, at etablering af gangbroen ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af Natura 2000-området.

Det er Bornholms Regionskommunes vurdering, at det ansøgte ikke vil påvirke mulige levesteder for Bilag IV-arter, idet det ikke berører vandhuller, og da det ikke vurderes at påvirke forhold af betydning for flagermus. Bornholms Regionskommune vurderer på den baggrund, at det ansøgte ikke kan ødelægge eller beskadige yngle- eller rasteområder for Bilag IV-arter.

Danmarks Naturfredningsforening har ikke udtalt sig imod projektet.

Miljøstyrelsen har den 5. oktober 2021 udtalt, at sagen synes fuldt oplyst.

Fredningsnævnet har ikke foretaget besigtigelse.

Fredningsnævnets afgørelse

I medfør af § 50, stk. 1 i naturbeskyttelsesloven meddeler nævnet herved dispensation til etablering af spang på trampestien ved Egeholmen som beskrevet i ansøgningen.

Fredningsnævnet lægger ved sin afgørelse vægt på, at projektet vil bidrage til at fremme områdets rekreative værdier uden at belaste naturværdierne. Fredningsnævnet lægger herved navnlig vægt på, at projektet vil fremstå beskedent i sit udtryk og dermed velindpasset i omgivelserne.

Nævnets afgørelse er enstemmig.

Tilladelsen må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet. Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at tilladelsen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er givet.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevarerklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge lov om naturbeskyttelse § 87 afgives via Miljø- og Fødevarerklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledning på klagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevarerklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og

organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i nævnet fra og med den 1. februar 2017. Nævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevarerklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevarerklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis

- 1) klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves,
- 2) klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller
- 3) klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevarerklagenævnets kompetence.

Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af frist for efterkommelse af afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i klagenævnet, tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis

- 1) der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller
- 2) klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevarerklagenævnet har truffet afgørelse i sagen.

Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis nævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

Modtagere af denne afgørelse

Kopi af denne afgørelse er sendt til Miljøstyrelsen, Bornholms Regionskommune, Danmarks Naturfredningsforening, Foreningen Bornholm, Friluftsrådet og Dansk Ornitologisk Forening.

Henrik Engell Rhod

20. november 2023

Sagsnr. 23/04366

Klagenr. 1009542

Denne afgørelse vedrører en dispensationsafgørelse fra Fredningsnævnet med sags nr. FN-BOR-07-2020. [Klik her for at se afgørelsen](#)

AFGØRELSE FRA MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET

**MILJØ- OG
FØDEVAREKLAGENÆVNET**

Toldboden 2

8800 Viborg

Tlf. 72 40 56 00

CVR-nr. 37795526

EAN-nr. 5798000026070

nh@naevneneshus.dk

www.naevneneshus.dk

AFVISNING AF KLAGE i sag om dispensation til omlægning af vandløb i forbindelse med naturgenopretningsprojekt inden for fredning i Bornholms Regionskommune

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 86, jf. § 78, stk. 3.¹

Miljø- og Fødevareklagenævnet afviser at realitetsbehandle klage over Fredningsnævnet for Bornholms afgørelse af 4. maj 2020 om dispensation til blandt andet omlægning af vandløb i forbindelse med naturgenopretning af området Vallenskær som del af naturgenopretningsprojekt Ekkodalens Moser på matr.nr. 255 Aaker.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17, stk. 1, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet² og gebyrbekendtgørelsens § 2, stk. 6.³ Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af formanden på nævnets vegne, jf. § 8 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

---

¹ Lovbekendtgørelse nr. 1392 af 4. oktober 2022 om naturbeskyttelse.

² Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

³ Bekendtgørelse nr. 132 af 30. januar 2017 om gebyr for indbringelse af klager for Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.

1. Klagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet

Afgørelsen er påklaget til Miljø- og Fødevareklagenævnet af to personer med bopæl på henholdsvis Almindingsvej 22 og Almindingsvej 37 i Aakirkeby.

Klager har den 9. maj 2020 oprettet og udfyldt en kladde til klagen i klageportalen. Klagen fremgår som indsendt af en privatperson på vegne af et familiemedlem dog uden godkendelse af repræsentantskabet, hvorfor klagen ikke automatisk er videreeksperederet til behandling ved fredningsnævnet som førsteinstans. Miljø- og Fødevareklagenævnet videreeksperederede den 14. marts 2023 manuelt klagen til førsteinstansen, efter oplysning fra klager om, at klagen fortsat ønskedes behandlet.

Klager har anført, at Læsåen, der ønskes omlagt med projektet, aldrig har haft et ændret forløb som oplyst i notat fra COWI A/S⁴ til Naturstyrelsen, og at beskrivelsen i øvrigt har brugt forkert terminologi om områdets historie, idet blandt andet tidligere afvandingsprojekter er karakteriseret som landvindingsprojekter.

Videre har klager anført, at området sidst har stået under vand for 2000 år siden, og at projektet ikke vil resultere i den tilsigtede genskabning af søer og enge som dengang. Efter klagers vurdering vil projektet få moseområdet til at udtørre pga. for hurtig afledning af overfladevand og reduceret opland. Dette vil ifølge klager påvirke områdets dyre- og planteliv negativt, fordi det er tilpasset de nuværende omgivelser.

Herudover har klager anført, at vandstandsændringer er i strid med fredningsbestemmelserne, og at projektet baserer sig på en forkert forståelse af områdets dyrkningshistorie, idet området altid har været dyrket, også inden ovennævnte landvindings-/afvandingsprojekt.

Fredningsnævnet har den 5. april 2023 oversendt sagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet med bemærkning om, at fredningsnævnet kan henholde sig til den påklagede afgørelse.

2. Sagens oplysninger

Fredningsnævnet for Bornholm har den 4. maj 2020 truffet afgørelse om dispensation til opgradering af et stiforløb i Ekkodalen og naturgenopretning af området Vallenskær. Derudover har fredningsnævnet fundet, at dispensation til etablering af traceet til en ny trampesti ved Egeholmen er uforholdsmæssig. Samtlige delprojekter vedrører matr.nr. 255 Aaker, og er en del af naturgenopretningsprojektet "Ekkodalens Moser".

Dispensationen er meddelt til Naturstyrelsen, som er ejer af arealet og ansøger til projektet.

---

⁴ <https://mst.dk/erhverv/rig-natur/miljoevurdering/afsluttede-miljoevurderinger/ekkodalen-moser>.

Ejendommen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 21. maj 1973 om fredning af arealer omkring Læsådalen. Fredningen har til formål at bevare arealet som en af de mest kendte klassiske lokaliteter i Danmarks natur. Fredningen indeholder bl.a. forbud mod en række konstruktioner og skæmmende indretninger, afvanding, ændring og regulering af vandløb samt terrænændringer.

Ansøgningen er indgivet af Naturstyrelsen, der ejer ejendommen, og vedrører dispensation til to stiprojekter i Ekkodalen og ved Egeholmen samt til selve naturgenopretningsprojektet.

I Ekkodalen er der søgt om regulering af en eksisterende trampesti, herunder belægning med grus, etablering af et nyt stiforløb og en plankebro, og flytning af en eksisterende bro.

Ved Egeholmen ønskes der anlagt en ny trampesti med samme forløb som en eksisterende sti.

Vedrørende selve naturgenopretningsprojektet er der tale om en genskabelse af natur- og vådområder, der tidligere har været sø- og engarealer. En væsentlig del af området er i dag drænet og har været landbrugsareal i mange år. Projektet tilsigter en genskabning af Læsås historiske forløb, så der igen bliver sammenhæng mellem åens nordlige del og resten af åen med passage til gavn for fisk og vandlevende smådyr. Åen skal ifølge projektet omlægges til sit tidligere forløb øst om Egeholmen og det eksisterende vandløb fyldes op på en cirka 20 m lang strækning umiddelbart nedenstrøms omløbet. Arealet med våd natur udvides ved at fjerne en pumpestation og afbryde dræn på den tidligere landbrugsjord, og der etableres en ny fugtig lavning, nye småsøer og paddeskrab. Vand fra en landkanal i projektområdets østlige del ledes til nye forløb af Læså for at genskabe den naturlige hydrologi. Projektet indebærer flytning af 7.460 m³ jord, der genplaceres inden for projektområdet.

Vedrørende naturgenopretningsprojektet har fredningsnævnet ved sin afgørelse lagt vægt på, at projekterne samlet og overordnet er udtryk for en naturgenopretning, der i det væsentlige vil føre området tilbage til før afvandingsprojektet i området, som blandt andet fredningskendelsen skulle regulere, og at projekterne vil bidrage til at fremme områdets naturværdier og rekreative værdier. Fredningsnævnet har endvidere lagt vægt på, at terrænarbejderne i forbindelse med naturgenopretningen af Vallenskær-området ikke rækker længere, end naturgenopretningen kræver.

3. Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger og afgørelse

3.1 Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger

Ifølge naturbeskyttelseslovens § 86, stk. 1, kan afgørelser efter lovens § 50, stk. 1, påklages af

1. adressaten for afgørelsen,

2. ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
3. offentlige myndigheder,
4. en berørt nationalparkfond oprettet efter lov om nationalparker,
5. lokale foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
6. landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet lægger efter oplysningerne om klagers bopæl til grund, at klager ikke er omfattet af kredsen af klageberettigede i naturbeskyttelseslovens § 86, stk. 1. Nævnet bemærker i den forbindelse, at ejere af omkringliggende jendomme, og beboere i området, som ikke er ansøgere, ikke er klageberettigede.

På denne baggrund kan klager ikke anses for klageberettiget i forhold til fredningsnævnets afgørelse efter naturbeskyttelsesloven, og nævnet kan derfor ikke realitetsbehandle den indgivne klage.

3.2 Gebyr

Som følge af afgørelsen tilbagebetales det indbetalte klagegebyr, jf. gebyrbekendtgørelsens § 2, stk. 2, nr. 3.

3.3 Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevarerklagenævnet afviser at realitetsbehandle klage over Fredningsnævnet for Bornholms afgørelse af 4. maj 2020 om dispensation til blandt andet omlægning af vandløb i forbindelse med naturgenopretning af området Vallenskær som del af naturgenopretningsprojekt Ekkodalens Moser på matr.nr. 255 Aaker.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales.

Denne afgørelse gøres tilgængelig for Fredningsnævnet for Bornholm (sagsnr. FN-BOR-07-2020) samt for klageren via klageportalen. Afgørelsen sendes desuden til eventuelle andre parter i klagesagen.

Afgørelsen vil blive offentliggjort på mfkn.naevneneshus.dk. Personoplysninger vil blive anonymiseret.

Thomas Steensen
Stedfortrædende formand